

Läsandeutredning

Utredningen har genomförts av Splitvision Research AB på uppdrag av Kultur- och fritidsförvaltningen i Botkyrka kommun.

Mars 2023

Sammanfattning, slutsatser och
rekommendationer

Sammanfattning

Om läsandeutredningen

Syftet med *läsandeutredningen* har varit att få mer insikter kring bibliotekens (både folk- och skolbibliotekens) roll när det gäller läsning i kommunen. Utredningen har genomförts på uppdrag av Kultur- och fritidsförvaltningen i Botkyrka. Bakgrunden var att flera indikationer och nationella rapporter pekar på att läskunnighet och läsintresset gått ned i Sverige, samt att utlåningssiffrorna i Botkyrkas folkbibliotek sjunkit. Kultur- och fritidsförvaltningen önskade få en bättre förståelse kring bibliotekens roll i Botkyrka kommun och folkbibliotekens roll i det livslånga läsandet både nu och i framtiden.

Utredningen har genomförts med etnografisk metodik och baseras på djupintervjuer med 36 besökare och icke-besökare i olika åldrar samt 120 kortintervjuer. Därtill har 12 biblioteksmedarbetare från folkbiblioteken (Kultur- och fritidsförvaltningen) samt 19 tjänstepersoner i operativa och ledande befattningar inom Utbildningsförvaltningen, Arbetsmarknads- och vuxenutbildningsförvaltningen, Socialförvaltningen samt personer från civilsamhället intervjuats. För att nämna några har vi exempelvis intervjuat skolbibliotekarier på ett urval grundskolor och en gymnasieskola, verksamhetsstöd på Utbildningsförvaltningen, enhetschefer på Arbetsmarknadsenheten och Albys hjärta, rektor på sfi, fritidsgårdsföreståndare, bosocial strateg samt bokcirkelansvarig inom syrisk-ortodoxa kyrkan. Som en del av utredningen har också observationer på samtliga folkbibliotek genomförts.

Resultat

Utredningens resultat presenteras i form av elva insikter/områden som sammanfattas nedan.

Alla behövs – Insikt #1

Det som tydligt växer fram under utredningens gång är hur allas engagemang och insatser behövs för att skapa ett livslångt läsande. Det är inte en uppgift som enbart ligger på folkbiblioteken eller skolan. Ett livslångt läsande är, som begreppet tydliggör, något som följer oss genom hela livet och som involverar alla kommunens verksamheter, civilsamhället och medborgare.

Bra verksamhetsklimat – Insikt #2

Samtliga tjänstepersoner i Botkyrka som vi varit i kontakt med under utredningen har varit mycket engagerade. De har haft Botkyrka i sitt hjärta och varit öppna för samverkan med andra verksamheter i syfte att erbjuda invånarna bästa möjliga service.

Folkbibliotekens medarbetare beskriver att en viktig del av deras arbete är att arbeta **relationsskapande**, både direkt mot målgrupper men även mot andra verksamheter som arbetar med samma målgrupper. De beskriver också att det finns en tillit på ledningsnivå.

Bilden av läsandet – Insikt #3

För många vi mött under utredningen är läsning en stor del av deras liv. Vi har tagit del av en mångfald av berättelser där läsandet ofta varierar över tid och följer livets olika faser. Utredningen visar på att folkbiblioteken väl möter besökarnas behov för det livslånga läsandet.

Majoriteten väljer att besöka ett bibliotek, det bibliotek som ligger närmast hemmet eller arbetsplatsen, med undantag för boende i Vårsta som i flera fall både besöker det meröppna biblioteket i Vårsta samt Tumba bibliotek. Orsaken till att de främst är dedikerade ett bibliotek tror vi kan ligga i hur Botkyrkas geografi ser ut, att vägar och kommunikationsmöjligheter avgränsar platserna från varandra.

När vi utforskar anledningar till att besökare läser handlar det om att läsningen bidrar till:

- Att de får kunskap. De är nyfikna på att förstå och få lära sig nya saker.
- Att få uppslukas av "berättelsens magi", att få ta del av andra människors livsöden och erfarenheter.
- "Till detta är jag nöd och tvungen" – att det ligger i en skoluppgift eller för att kunna prestera i högre studier.

- Att göra en aktivitet tillsammans. Exempelvis att läsa med sina barn, att ta del av högläsning, delta i en bokcirkel.
- Att få närhet till sina barn eller till en äldre förälder genom att läsa tillsammans.
- Meningsfull fritid.
- Egenmakt. Att genom läsningen förstå det svenska språket och samhället och därigenom återfå agens och egenmakt.

Det vi också kan se är att förseningsavgifter hämmar och begränsar läsandet. Förseningsavgifter kan exempelvis begränsa barns möjligheter att låna böcker då föräldrar är rädda för förseningsavgifter eller studerande som inte kan fortsätta sina studier för att de har ett krav på en försenad/borttappad bok och därmed inte kan låna ny kurslitteratur.

De ungdomar som inte läser, ser inte nyttan med läsning – Insikt #4

Utredningen visar tydligt att bokläsandet minskar i mellanstadiet. Det är en bild som vi delar med Skolinspektionens¹ och Mediarådets² konstateranden.

De vi intervjuat som inte läser böcker eller inte läser böcker så ofta menar att det finns många andra, mindre krävande

1. Skolinspektionen (2022).

2. Andersson, Yvonne. Statens medieråd (2021).

och snabbare sätt att ta till sig kunskap, inspiration, berättelser och tankar på än via böcker. De ser heller inte poängen med att läsa för att inspireras eller lära sig av en texts uppbyggnad eller stil.

Det är dock tydligt att berättelser fortsätter att vara en viktig del av ungdomars liv. Flera av barnen och ungdomarna (både de som läser böcker och de som inte gör det) beskriver att de dagligen tar till sig berättelser via film, musik, poddar, data- och konsolspel och texter på nätet.

Det finns flera orsaker till att det sker ett "lästapp" runt årskurs 4 och att ungdomar läser böcker i lägre grad. En anledning kan vara att de aldrig riktigt har kommit in i ett läsande. Avsaknad av läroböcker i skolan och vana av att läsa längre, sammanhängande texter ser vi som en bidragande orsak. Det är också många barn som växer upp i en miljö där inga eller få personer läser böcker. De saknar läsande förebilder.

Mer fokus på barn och ungdomar i mellan- och högstadiet – Insikt #5

Med utgångspunkt från utredningens resultat ser vi att det behövs än mer satsningar och förstärkta resurser på folkbiblioteken till målgruppen äldre barn och ungdomar. Det görs mycket bra arbete i dag för målgruppen men arbetet behöver kompletteras med ett förstärkt utbud till äldre barn och ungdomar som knyts ihop i ett strategiskt läsfrämjande arbete i samverkan med andra aktörer som exempelvis fritidsklubbar, fritidsgårdar, skola, skolbibliotek och arbetsmarknad.

Vi ser också att biblioteksrummet behöver mer dedikerade ytor för målgruppen äldre barn och ungdomar som till skillnad från vuxna besökare, där besöket ofta är en singelaktivitet, har behov av ytor för både singel- och gruppaktiviteter.

Läsandet behöver ett sammanhang – Insikt #6

I resultatet från utredningen ser vi att läsandet för majoriteten behöver ett sammanhang. Det kan dels bestå i ett behov av ett sammanhang för att kunna nyansera, kontextualisera, fördjupa och reflektera runt boken, texten, berättelsen. Sammanhanget kan också handla om behov av tillhörighet och gemenskap. Folkbiblioteken möter och stödjer båda dessa behov av sammanhang genom exempelvis bokcirklar, föreläsningar, högläsning samt språkcaféer.

Förutsättningarna för ett livslångt läsande ser olika ut för individerna i Botkyrka – Insikt #7

Både invånare och tjänstepersoner i Botkyrka som vi intervjuat beskriver ett differentierat samhälle, där förutsättningarna ser olika ut. Det differentierade samhället kan ha inverkan på det livslånga läsandet. Exempelvis kan trångt boende och stora familjer inverka på möjligheter till avskildhet och lästro.

När det gäller skolresultat kan vi, trots de skillnader som finns gällande barns och ungdomars olika förutsättningar, se att skolan generellt har en "utjämnande effekt", där elever i årskurs 6 och 9 i de nationella proven i svenska och svenska som andraspråk uppvisar resultat som ligger runt rikssnittet. Sett över tid uppvisas dock en nedåtgående trend gällande läsning, främst gällande elever som studerar svenska som andraspråk.

Skolbibliotekens läsfrämjande arbete – Insikt #8

Utredningen visar att det råder stor variation i hur skolbiblioteken är en del av den pedagogiska verksamheten och i hur skolbiblioteksverksamheten prioriteras. Skolbiblioteket ska ingå i skolans pedagogiska verksamhet och har som uppgift att stödja elevernas lärande och hjälpa dem att nå de uppsatta målen. I utredningen kan vi se att det främst är två faktorer som inverkar på skolbibliotekens läsfrämjande arbete: det är dels tiden som finns

till förfogande till att arbeta som skolbibliotekarie och med läsfrämjande arbetet, dels i vilken grad skolbiblioteket och det läsfrämjande arbetet är integrerat i den pedagogiska verksamheten på skolan som helhet.

Komma in i samhället – Insikt #9

Det är tydligt hur folkbiblioteket på olika sätt bidrar till att nyanlända blir en del av samhället. Biblioteket blir en central plats för många nyanlända i deras etablering och integration. I flera av de nyanlända vuxnas berättelser framgår det hur en kombination av sfi-studier, språkcafé och läxhjälp kortar tiden för dem att komma in i det svenska språket. Förståelse för språket och förståelse för samhället är tätt sammanflätade.

Livslångt lärande och ett förändrat utbildningslandskap – Insikt #10

Livslångt lärande och förändringar i utbildningslandskapet är viktiga frågor som påverkar samhället som helhet. Ett förändrat utbildningslandskap för vuxnas lärande innebär nya behov och förväntningar bland besökarna på folkbiblioteken. Det kan bland annat handla om att bistå med stöd och hjälp i avancerade artikel- och databassök samt tillgång till databaser och facklitteratur. Det kan också medföra att behovet av tysta studieplatser ökar.

Behövs en gemensam strategi för arbetet med livslångt läsande i kommunen – Insikt #11

Utredningen visar tydligt på att mycket bra läsfrämjande arbete görs i kommunen. Men för att det *läsfrämjande* och *språkstödjande* arbetet ska vara än mer effektivt, både resurs- och utfallsmässigt, behöver det ha en central och verksamhetsövergripande position i kommunens strategiska arbete. Det behöver ramas in i en strategi och en målinriktning på ledningsnivå.

I utredningens resultat möts vi återkommande av att det efterfrågas mer samverkan, koordinering av läsfrämjande och språkstödjande insatser mellan kommunens verksamheter (och även civilsamhället) för att möta uppgiften med att verka för läskunnighet och ett livslångt läsande.

Det läsfrämjande och språkstödjande arbetet behöver ha en central position i Botkyrka kommuns arbete både på strategisk, taktisk och operativ nivå och behöver genomsyra "samtliga verksamheter" på ett mer tydligt och uttalat sätt.

Slutsatser och rekommendationer

Utredningen visar att folkbiblioteken gör ett mycket bra arbete i Botkyrka kommun för det livslånga läsandet, både språkstödjande och läsfrämjande. Vi ser också att folkbiblioteket skulle kunna nå än längre i arbetet om andra verksamheter i högre grad öppnar upp för samverkan. Utredningens resultat visar tydligt att ansvaret för att skapa förutsättningar för ett livslångt läsande inte är en fråga för enbart skola eller folkbibliotek, utan en uppgift som alla verksamheter i kommunen bör ansvara för och kan bidra till.

Det som vi i utredningen ser skulle kunna stärka och göra arbetet än mer effektivt är:

1. Gemensam riktning på ledningsnivå

Det läsfrämjande och språkstödjande arbetet behöver ha en central position i Botkyrka kommuns arbete på strategisk, taktisk och operativ nivå och behöver genomsyra "samtliga verksamheter" på ett mer tydligt och uttalat sätt.

För att ett språkstödjande och läsfrämjande arbete ska vara så effektivt som möjligt behöver det genomsyra alla verksamheter och koordineras. Det kan ske genom att exempelvis skola, fritidshem, fritidsklubbar, fritidsgårdar och folkbibliotek samplanerar sina språkstödjande och läsfrämjande arbeten så att de kompletterar och kompenserar varandra. Ett sådant gemensamt arbete signalerar att läsning är viktigt och att det finns ett genuint intresse från vuxenvärlden.

Det ökar också möjligheten för de vuxna att samtala och interagera kring barns och ungas läsning. Det handlar också om att stärka upp samverkan i språkutveckling och det läsfrämjande arbetet mellan sfi, vuxenutbildning, arbetsmarknad och folkbibliotek.

Vi rekommenderar därför att det läsfrämjande arbetet ramas in i en strategi och en målinriktning på ledningsnivå samt att det skrivs in i verksamhetsplaner och styrdokument för samtliga verksamheter.

2. Satsningar på skolbibliotek som en naturlig del av den pedagogiska verksamheten samt en än mer tydlig samverkan mellan skol- och folkbibliotek

Det vi har mötts av i utredningen är en stor variation i kvaliteten på skolbiblioteken och stor variation på skolbibliotekens delaktighet i den pedagogiska verksamheten.

Vi rekommenderar därför att Utbildningsförvaltningen och Kultur- och fritidsförvaltningen i samverkan sätter målet för vad man vill uppnå med skolbibliotek och varför de ska finnas. Viljeinriktningen i detta arbete bör ta utgångspunkt från hur skolbibliotek kan stärka språkutveckling, läsfrämjande och den övriga pedagogiska verksamheten i skolan och hur det kan bidra till att överbrygga

socioekonomiska klyftor. Då det läsfrämjande arbetet är en sektorsövergripande fråga finns det en styrka i att detta arbete görs i samverkan, även om ansvaret för skolbibliotek är Utbildningsförvaltningens.

Vi rekommenderar också att samtliga skolors bibliotekarier får tillgång och tid till de kompetensutvecklingsinsatser som Utbildningsförvaltningen arbetar med.

3. Ökat fokus på äldre barn och ungdomar på folkbiblioteket

Det görs mycket bra arbete på folkbiblioteken för barn och ungdomar i mellan- och högstadiet. Men utredningen visar att det behövs än mer satsningar och resursallokering till denna målgrupp, bland annat eftersom läsning av böcker minskar i denna åldersgrupp samt att närvaro på bibliotek under högstadie- och gymnasieåldern bidrar till en livslång relation till bibliotek.

Vi rekommenderar därför att det görs anpassningar av biblioteksrummet till denna målgrupp samt att programutbud kompletteras med ett förstärkt utbud till äldre barn och ungdomar som knyts ihop i ett strategiskt läsfrämjande arbete i samverkan med andra aktörer som exempelvis fritidsgårdar, skola, skolbibliotek och arbetsmarknad.

4. Nyttja expertis från folkbiblioteken

I utredningen framkommer att många medarbetare inom olika verksamheter (exempelvis fritidspersonal, förskole- och grundskolepedagoger) behöver stärkas i sin roll att kunna arbeta läsfrämjande. Det kan exempelvis handla om att våga/kunna ha bokprat, högläsning och arbeta språkutvecklande och med det utvidgade textbegreppet.

Vi rekommenderar därför att folkbiblioteken får ett uppdrag, resurser och ett dedikerat ansvar att stärka och inspirera andra verksamheter i det läsfrämjande arbetet.

Innehållsförteckning

Sammanfattning, slutsatser och rekommendationer	2		
Sammanfattning	3		
Slutsatser och rekommendationer	8		
1. Inledning	11		
Tack!	12		
Läsandeutredningens syfte	12		
Bakgrunden till utredningen	13		
Läsanvisningar och begrepp	13		
Kort om utredningens genomförande	15		
2. Elva insikter	16		
Elva insikter	17		
Insikt #1 Alla behövs	17		
Insikt #2 Bra verksamhetsklimat	19		
Insikt #3 Bilden av läsandet	21		
Insikt #4 De ungdomar som inte läser, ser inte nyttan med läsning	30		
Insikt #5 Mer fokus på barn och ungdomar i mellan- och högstadiet	33		
		Insikt #6 Läsandet behöver ett sammanhang	35
		Insikt #7 Förutsättningarna för ett livslångt läsande ser olika ut för individerna i Botkyrka	40
		Insikt #8 Skolbibliotekens läsfrämjande arbete	49
		Insikt #9 Komma in i samhället	58
		Insikt #10 Livslångt lärande och ett förändrat utbildningslandskap	60
		Insikt #11 Behövs en gemensam strategi för arbetet med livslångt läsande i kommunen	61
		Referenser	64
		Om Splitvision Research	67
		Bilagor	69
		Bilaga 1 Workshop i syfte att stärka Botkyrkas arbete med "det livslånga läsandet"	70
		Bilaga 2 Fem arketyper från workshop 230209	76
		Bilaga 3 Presentation för Kultur- och fritidsnämnden	82
		Bilaga 4 Presentation för biblioteksmedarbetare	83

Kapitel 1 – Inledning

Tack!

Tack alla ni som ställt upp och blivit intervjuade och ni som hjälpt oss att komma i kontakt med intervjupersoner och varit behjälpliga med att möjliggöra denna utredning!

Läsandeutredningens syfte

Syftet med *läsandeutredningen* har varit att få mer insikter kring bibliotekens (både folk- och skolbibliotekens) roll när det gäller läsning i kommunen.

Med läsning avses här läsförståelse som möjliggör delaktighet i samhället på avancerad nivå. Ett läsande som innebär att man som vuxen kan tillgodogöra sig avancerade informationstexter, komplexa instruktioner, andras berättelser och att själv – som optimalt mål – kunna formulera sina tankar och idéer i tal och skrift.

En tanke som följt utredningen är att läskunnighet och läsande är ett gemensamt uppdrag för alla i Botkyrka. Det är inte bara ett uppdrag som åligger en aktör i Botkyrka, utan uppdraget berör alla. I utredningens uppdrag låg därför också att få mer insikter kring hur pusslet hänger ihop och vad man skulle kunna göra mer för att skapa/trygga samverkansplattformen för ett livslångt läsande.

Bakgrunden till utredningen

Kultur- och fritidsförvaltningen önskade få en bättre förståelse kring bibliotekens roll i Botkyrka kommun och folkbibliotekens roll i det livslånga läsandet både nu och i framtiden.

Upprinnelsen till det var att förvaltningen i statistik från Kollada såg att Botkyrkas bibliotek låg bland de sämsta i Sverige när det gäller utlån till barn och unga, parallellt med generella indikationer från (nationella) rapporter om att läskunnigheten går ner, läsintresset går ner. Det har gjorts flera satsningar i Botkyrka för att ändra den trenden över lång tid, men Kultur- och fritidsförvaltningen såg ändå att de behövde göra någonting då de ser läsning och läskunnighet som en viktig fråga för demokratin. Ska man kunna delta fullt ut i ett samhälle så behöver man kunna ta till sig information på kvalificerad nivå, man behöver också kunna uttrycka sig för att göra sig förstådd och kunna få empati. Man behöver också kunna ta till sig andras historier för att öka sin empati.

Läsanvisningar och begrepp

Läsanvisningar

De beskrivningar och citat som används i rapporten är representativa för vad flera av de intervjuade har uttryckt eller exemplifierar situationer som beskrivits av flera. I några av citaten har vi tagit bort ord för att kunna garantera anonymiteten. I några citat har vi även lagt till ledord för att citaten ska kunna bli förståeliga.

Disposition

Strukturen i rapporten är uppbyggd enligt följande:

I kapitel 1 *Inledning* presenteras läsandeutredningens syfte, bakgrunden till utredningen, läsanvisningar och begrepp samt kort om utredningens genomförande.

I kapitel 2 *Insikter* presenteras utredningens resultat i form av elva insikter.

Slutsatser och rekommendationer presenteras i början av rapporten tillsammans med en *sammanfattning*. I kapitel 2 *Insikter* har vi också löpande vävt in slutsatser och rekommendationer.

I slutet av rapporten presenteras *referenser* och information om *Splitvision Research* som genomfört utredningen.

Sist följer *fyra bilagor*: I bilaga 1 presenteras ett sammandrag från en workshop som genomfördes för Botkyrkas förvaltningar och civilsamhälle i syfte att stärka Botkyrkas

arbete med "det livslånga läsandet". I bilaga 2 presenteras fem olika arketyper som baseras på de intervjuade i *Läsandeutredningen*. I bilaga 3 presenteras ett kort sammandrag från när Splitvision Research presenterade Läsandeutredningen för Kultur- och fritidsnämnden. I bilaga 4 presenteras ett kort sammandrag från när Splitvision Research presenterade Läsandeutredningen för Kultur- och fritidsförvaltningens biblioteksmedarbetare.

Begrepp

Som stöd för läsningen önskar vi förtydliga några begrepp som används i rapporten:

Folkbibliotek är det som åsyftas när man i folkmun pratar om "bibliotek". Finns i Sveriges alla kommuner och drivs ofta i kommunal regi. I Botkyrka kommun finns sex folkbibliotek i Alby, Fittja, Hallunda, Tullinge, Tumba och Vårsta. Folkbiblioteken regleras i Bibliotekslagen (2013:801).

Fritidsgårdsverksamheten i Botkyrka riktar sig till besökare i åldern 13-16 år. Drivs av Kultur- och fritidsförvaltningen i Botkyrka.

Till **fritidshem** kan barnen gå efter skolan och på loven, som ett komplement till skolan (fram tills de fyllt 10 år). Omnämns ofta som "fritids". Där kan de leka och delta i olika pedagogiska fritidsaktiviteter. Drivs av Utbildningsförvaltningen i Botkyrka.

Fritidsklubbar är en form av öppen fritidsverksamhet för 10-13-åringar. En lagstyrd verksamhet som drivs av Kultur- och fritidsförvaltningen i Botkyrka.

Förskola. Från det året barnet fyller ett år till vårterminen det år barnet fyller sex år kan barnet gå i förskolan (pedagogisk omsorg).

Förskoleklass. När barnet är sex år börjar hen i förskoleklass. Det är sedan 2018 obligatoriskt (tioårig skolplikt).

Läsfrämjande insatser syftar till att främja läsning och läsförmåga hos människor i olika åldrar och samhällsgrupper. I denna rapport omfattar vi ett brett inkluderande av begreppet till att gälla både skönlitteratur, läromedel och instruktioner. Läsfrämjande insatser är viktiga eftersom läsning är en grundläggande färdighet som behövs för att kunna delta fullt ut i samhället och för att kunna utvecklas personligt och professionellt.

Skolbiblioteket är en del av den pedagogiska verksamheten i skolan. Rektorn kan organisera så att skolbibliotek på olika sätt stärker elevernas utbildning. Skolbibliotekens uppdrag definieras av skollagen och nationella kurs- och läroplaner.

Kort om utredningens genomförande

Läsandeutredningen har genomförts utifrån en akademiskt metodologisk grund, med etnografisk metodik i form av observationer, platsanalyser, semistrukturerade djupintervjuer samt kortare intervjuer i fält/enkätundersökning. Vi har även inkluderat andra relevanta utredningar och forskning i ämnet i vår analys.

Det etnografiska arbetssättet utgår ifrån att erhålla helhet, närhet och förståelse för samtliga målgrupper, situationen och insatser. Utredningen har genomförts med det vi inom etnografin kallar *rörligt sökarljus*³, vilket innebär att vi haft ett öppet förhållningssätt och har navigerat oss framåt i våra intervjuer och i vår analys utifrån de intervjuades berättelser och beskrivningar samt våra iakttagelser i samband med observationer på och kring biblioteken i Botkyrka.

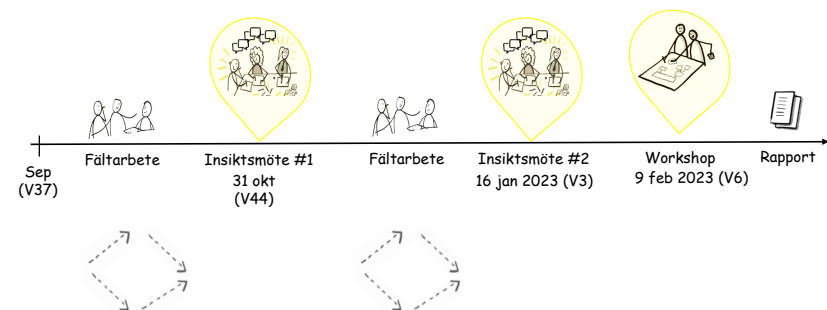
Rörligt sökarljus innebär att det ges möjlighet att komma åt sådant som man i förväg inte visste om att man skulle ställa frågor om.

Totalt sett har vi genomfört:

- Djupintervjuer med drygt 60-tal personer:
 - 24 barn och ungdomar och 12 vuxna.
 - 12 biblioteksmedarbetare (Kultur- och fritidsförvaltningen).
 - 19 tjänstepersoner (inom operativa och ledande befattningar inom Utbildningsförvaltningen, Arbetsmarknads- och vuxenutbildningsförvaltningen, Socialförvaltningen samt personer från civilsamhället)⁴.
- Kortare intervjuer med ett 120-tal invånare.
- Observationer på samtliga folkbibliotek i Botkyrka (olika dagar och tider), 13 dagar.

Utredningen har genomförts i en iterativ och agil process med två fältperioder. Mellan fältperioderna har vi haft insiktsmöten där en bredd av medarbetare från Kultur- och fritidsförvaltningen, Utbildningsförvaltningen samt även politiker deltagit. Under hela utredningsperioden har vi även haft täta avstämningar med uppdragsgivaren. Syftet med den iterativa och agila processen är att säkerställa riktningen på utredningen, få med verksamhetens perspektiv samt att löpande tillgängliggöra insikter och resultat.

I slutet av utredningen genomfördes en workshop i syfte att skapa framdrift utifrån utredningens resultat, se Bilaga 1.

3. Ehn, Billy & Lövgren, Orvar (1996).

4. Vi har exempelvis intervjuat skolbibliotekarier på ett urval grundskolor och en gymnasieskola, verksamhetsstöd på Utbildningsförvaltningen, enhetschefer på Arbetsmarknadsenheten och Albys hjärta, rektor på sfi, fritidsgårdsföreståndare, bosocial strateg samt bokcirkelansvarig inom syrisk-ortodoxa kyrkan.

Kapitel 2 – Elva insikter

Elva insikter

Vi har i utredningen närmast oss *livslångt läsande* med ett öppet förhållningssätt och har navigerat oss framåt i våra intervjuer⁵ och i vår analys utifrån de intervjuades berättelser och beskrivningar samt våra iakttagelser i samband med observationer på och kring biblioteken i Botkyrka. Inom etnologin brukar det benämnas att man arbetar med ett så kallat *rörligt sökarljus*⁶.

I vår analys har vi kompletterat eller kontrasterat våra insikter med andras utredningar, forskning och reflektioner inom området.

Utredningens resultat presenteras i rapporten i form av elva insikter/områden med en intention att vara framåtlutande, ett stöd, i det fortsatta arbetet med att främja ett livslångt läsande.

Insikt #1 Alla behövs

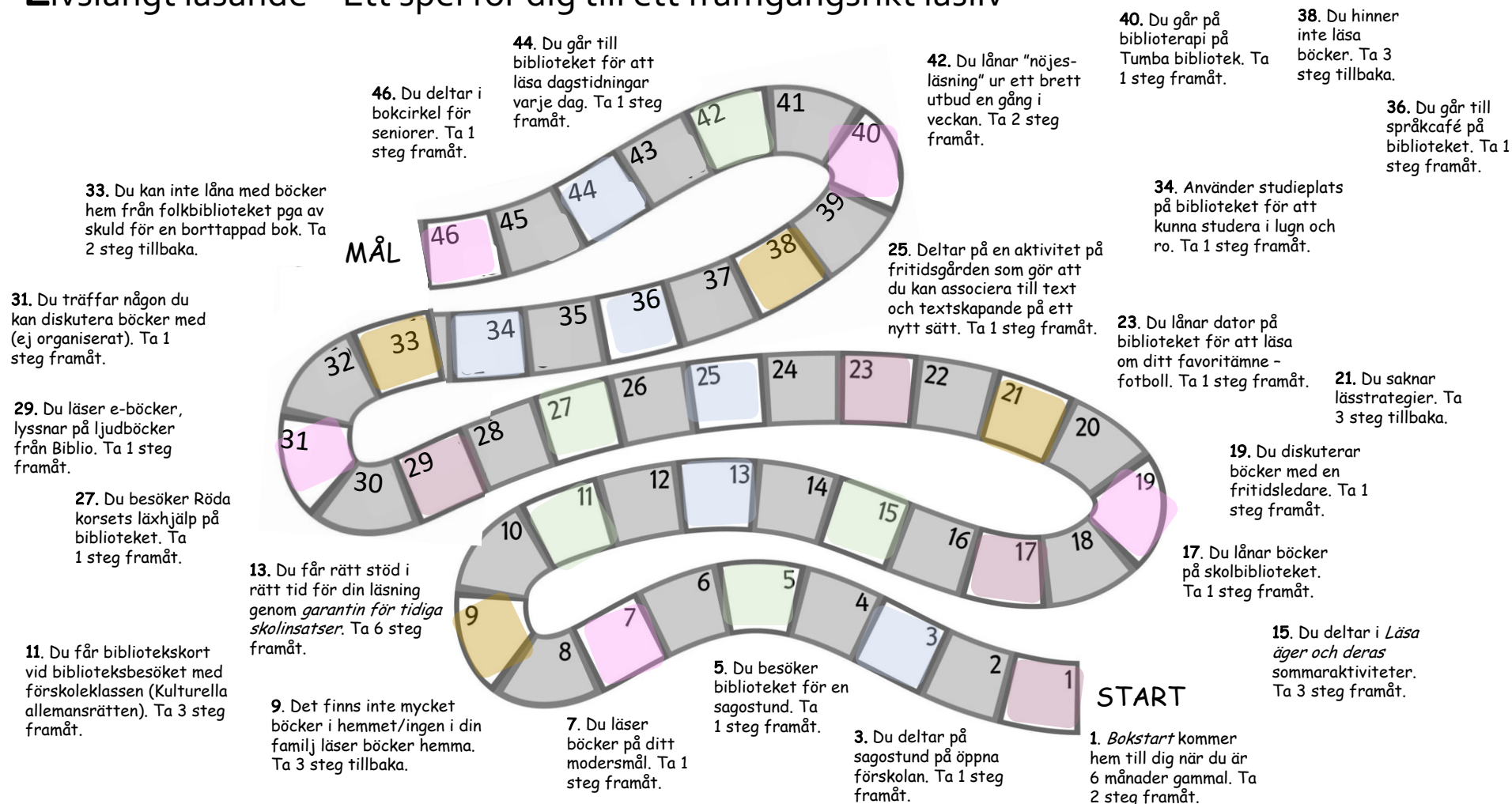
Det som tydligt växer fram under utredningens gång är hur allas engagemang och insatser behövs för att skapa ett livslångt läsande. Det är inte en uppgift som enbart ligger på folkbiblioteken eller skolan. Ett livslångt läsande är, som begreppet tydliggör, något som följer oss genom hela livet och som involverar alla kommunens verksamheter, civilsamhället och medborgare.

Illustrationen på nästa sida, i form av en spelplan, har gjorts i ambitionen att synliggöra den process och den mångfald av arbete som görs inom Botkyrka för att stötta det livslånga läsandet. Illustrationen innehåller dock bara en bråkdel av alla de insatser som görs.

5. Vi har genomfört intervjuer med invånare (som besöker folkbiblioteket och som inte gör det), tjänstemän inom olika verksamheter i kommunen och civilsamhället.

6. Ehn, Billy & Lövgren, Orvar (1996).

Livslångt läsande – Ett spel för dig till ett framgångsrikt läsliv

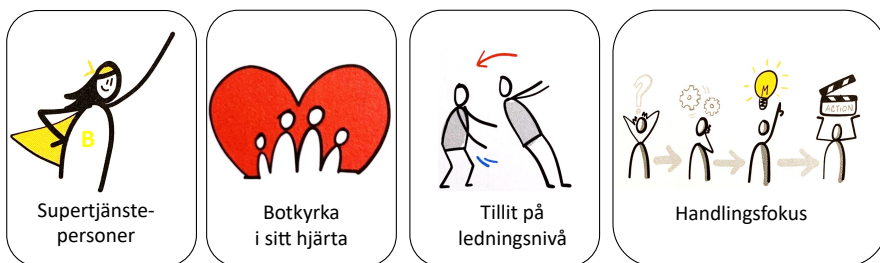

Insikt #2 Bra verksamhetsklimat

Samtliga tjänstepersoner i Botkyrka som vi varit i kontakt med under utredningen har varit mycket engagerade. De har haft Botkyrka i sitt hjärta och varit öppna för samverkan med andra verksamheter i syfte att erbjuda invånarna bästa möjliga service.

Engagerade medarbetare på folkbiblioteken

Utifrån beskrivningarna från folkbibliotekens medarbetare får vi en bild av engagerade medarbetare som har Botkyrkas medborgare i sitt hjärta. Av beskrivningarna framgår det att ledningen har tillit till deras arbete och att de har en frihet att utveckla idéer och koncept i syfte att möta målgruppernas behov och de lokala förutsättningarna för ett livslångt läsande. De har en frihet att på olika sätt arbeta med läsfrämjande insatser både utifrån sitt ämnesområde och sina lokala förutsättningar. Vi får också tydliga exempel på hur de arbetar med ett handlingsfokus i att kroka arm med andra verksamheter för att kunna möta sina målgruppers behov än mer.

Folkbiblioteken arbetar relationsskapande

Folkbibliotekens medarbetare beskriver att en viktig del av deras arbete är att arbeta **relationsskapande**.

Det relationsskapande arbetet sker riktat mot medborgarna (barn, unga och vuxna), både på kort och mer långsiktig, strategisk nivå. På samma sätt beskriver de att de arbetar **relationsskapande** med andra **som arbetar** med samma målgrupper. Detta för att etablera samverkan och därigenom nå ut till nya potentiella målgrupper.

I det relationsskapande arbetet handlar det om att sänka trösklar så att det ska kännas lätt, enkelt och naturligt att besöka folkbiblioteken. De arbetar uppsökande och tar plats på nya arenor i syfte att etablera relationer och sprida kunskap om folkbibliotekets verksamhet. De verkar för att de i sina professioner ska vara ett känt ansikte som medborgarna känner igen och med det gör att medborgarna

kan känna sig bekväma med att besöka biblioteket. Ett exempel på att ta plats på nya arenor är samarbetet med BVC och öppna förskolan i projektet *Bokstart*. Ett annat exempel på att skapa relationer är att några av barn- och ungdomsbibliotekarierna åter lunch i skolmatsalen någon dag i veckan och

pratar med barn och ungdomar på plats på deras arena. Samtliga barnbibliotekarier beskriver, likt citatet nedan, hur hårt de arbetar med att alla pedagoger ska känna till *den kulturella allemansrätten* och bibliotekets erbjudande för förskoleklass och årskurs 4.

”

Vi arbetar hårt med att alla lärare ska känna till den kulturella allemansrätten och ska vilja komma till biblioteket för att ta del av vårt erbjudande för förskoleklass och inspirerande bokprat för årskurs 4 i syfte att väcka läslust och visa på bredden i utbudet. Vi besöker också klasserna. Vi försöker också gå via skolbibliotekarierna, men det är inte på alla skolor det finns.”

En annan del i det relationsskapande arbetet är att öppna upp bibliotekets lokaler för andra verksamheter och aktiviteter och på så sätt verka som möjliggörare för andra.

Insikt #3 Bilden av läsandet

Folkbiblioteket – en del av läsandet under livets alla faser

För många vi mött under utredningen är läsning en stor del av deras liv. Vi har fått till oss en stor mångfald av berättelser där läsandet ofta varierar över tid och följer livets faser.

Vi har mötts av barn och deras föräldrar som är på biblioteket för att vara med på sagostund, barn som sitter tillsammans och gör läxor på biblioteket, ungdomar som hänger och spelar konsol-spel på stor-tv medan yngre barn sitter och pysslar på bordet intill. Vi har sett förväntansfulla skolklasser komma till biblioteken för ett skolbesök och vi har intervjuat högstadi- och gymnasieungdomar som flera dagar i veckan sitter och läser skönlitteratur på folkbiblioteket samt gymnasieungdomar som sitter och läser och gör läxor på skolbiblioteket.

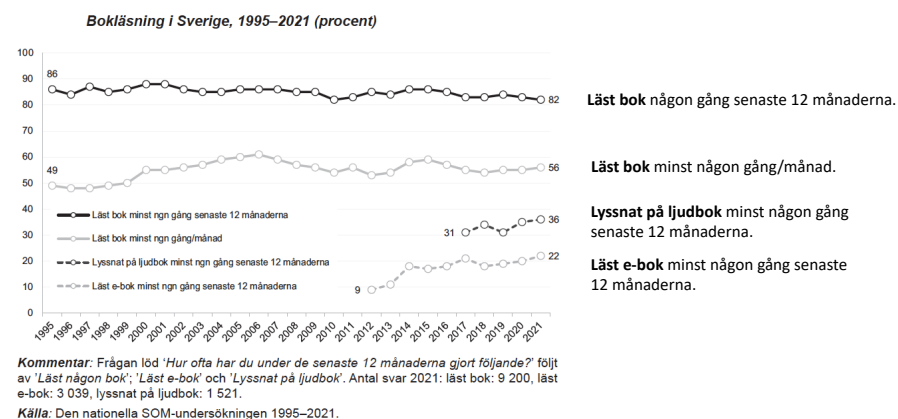
”Nya svenskar” är på folkbiblioteket för att delta på språkcafé, sitta enskilt eller tillsammans och göra sfi-läxor eller för att få läxhjälp. Vi har intervjuat unga vuxna som läser på universitetet och väljer att sitta på sitt folkbibliotek för att studera inför tentamina. Vi har mötts av stressade personer i medelåldern som lånar böcker och ljudböcker till sig själva och sina barn på vägen hem från arbetet. Vi har även mötts av pigga 90-åriga pensionärer som går några kilometer för att låna böcker till en bokklubb de har deltagit i under flera år. I samtligas berättelser så är folkbiblioteket en kär vän som finns med dem och möter deras behov genom livet.

Andra pensionärer som sitter och läser dagstidning eller magasin dagligen på biblioteket har gett oss promenadtips i områdena runt biblioteket.

Personer i olika åldrar har berättat att de råkat ut för olika livsöden och sjukdomar och nu är på biblioteket för att läsa eller att låna något att läsa som en del av deras rehabilitering, som att exempelvis efter en stroke få tillbaka språket. Vissa är på biblioteket för att låna litteratur till en äldre vän som ligger sjuk.

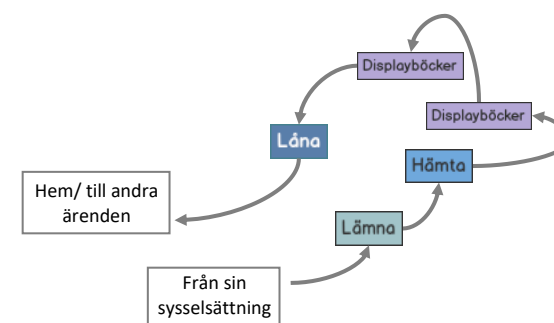
Det är tydligt att folkbiblioteket är av stort värde för läsandet bland Botkyrkas invånare. Men den grupp som vi i vår analys av de intervjuades berättelser och våra observationer ser behöver ges än mer utrymme till och en än mer dedikerad plats för är barn och ungdomar i mellanstadiet och högstadiet. Personalen gör mycket för denna grupp idag, men vi ser att de i än högre grad borde prioriteras och ges utrymme för studier, skolarbete, häng och läsfrämjande insatser. Det är en känslig ålder där ungdomarna lätt hamnar i limbo. De är inte barn längre och heller inte vuxna. Var hör de hemma? Vilken plats är för dem? Se mer under Insikt#5 *Mer fokus på barn och ungdomar i mellan- och högstadiet*. Vid trångboddhet blir dessa ungdomar extra utsatta och i än mer behov av en kravlös plats där de bara får lov att vara. Se mer under Insikt#7 och trångboddhet.

Enligt SOM-institutets rapport, *Kulturvanor i Sverige 2021*, uppger 37 procent att de läst bok minst varje vecka under det senaste året.⁷ Vilket är ungefär som det sett ut de senaste åren. De uppger också att det är fler bland 65–85-åringarna än bland 16–29-åringarna som uppger att de läser minst varje vecka. Vi kan i SOM-institutets data även se hur olika media konsumeras, se diagrammet nedan⁸.

Värdet av interaktion mellan besökare och personal

Folkbiblioteken möter väl besökarnas behov. Besökarna beskriver att det är lätt att reservera böcker och de inspireras till ny läsning genom bland annat skyltböcker. Genom självservicen är det lätt att låna och lämna igen böcker och de upplever att de får bra service av bibliotekspersonalen om de har frågor.

7. Falk, Elisabeth. *Kulturvanor i Sverige 1987–2021*. SOM-rapport nr 2022:32. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

8. Tattersall Wallin, Elisa; Carlsson, Tobias & Gunnarsson Lorentzen, David. SOM-institutet (2022).

I intervjuerna med besökarna möter vi två grupper. Det är en grupp som gärna klarar sina ärenden på biblioteket själva genom självservicen och en grupp som gärna utför sina ärenden i dialog med personalen. En skillnad vi upplever jämfört med tidigare studier vi genomfört, där vi gjort observationer på bibliotek, är att besökarna i högre grad interagerar, ställer frågor och ber om hjälp av personalen på biblioteken i Botkyrka.

Vi kan se att det finns tre huvudsakliga behov som ligger bakom att besökarna interagerar med personalen. Dels har de behov av stöd och trygghet i att utföra sitt ärende (har svårt med språket, alfabetet, att tolka informationen), dels kan det ligga i deras personlighet att de gärna stämmer av muntligen med en person, eller så kan det vara så att de tar tillfället i akt att föra en dialog, få möjlighet att prata med någon.

En slutsats vi kan dra av ovanstående är att det i Botkyrka jämfört med många andra bibliotek i Sverige krävs en högre grad av personlig bemanning vid disk och ute på golvet på biblioteken.

Vikten av närhet till bibliotek i varje område

Majoriteten väljer att besöka ett bibliotek, det bibliotek som ligger närmast hemmet eller arbetsplatsen, med undantag för boende i Vårsta som i flera fall både besöker det meröppna biblioteket i Vårsta samt Tumba bibliotek.

Ett ytterligare besöksmönster, som inte är lika omfattande, är att de besöker både "sitt bibliotek" enligt ovan men att de också besöker något bibliotek i centrala Stockholm, alternativt Skärholmen som ligger i närheten av deras arbetsplats eller gymnasieskola.

Orsaken till att de främst är dedikerade ett bibliotek tror vi till stor del kan ligga i hur Botkyrkas geografi ser ut, att vägar och kommunikationsmöjligheter avgränsar platserna från varandra.

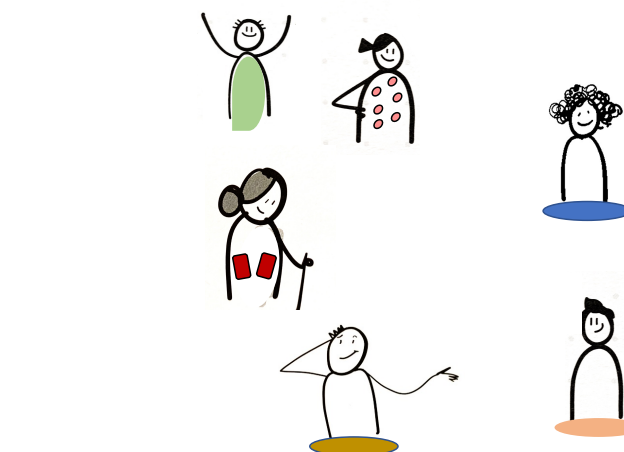
På andra orter där vi gjort biblioteksstudier kan vi se att besökarna i högre grad besöker fler bibliotek och väljer bibliotek utifrån typ av ärende (till exempel studera, besöker med barn eller snabbt vill hämta/lämna bok). En reflektion utifrån ovanstående resonemang är att det för Botkyrkas del blir viktigt att det finns en närhet till bibliotek i varje område (då geografin begränsar rörligheten mellan områden) samt att varje enskilt bibliotek möter upp behoven för målgruppen i respektive område. Genom att det går att beställa media från respektive bibliotek kan ändå ett likvärdigt utbud erbjudas.

Second hand-böcker är en källa till läsning

Flera av de intervjuade vuxna, både bland de som lånar från biblioteket och de som inte gör det, beskriver att de köper och läser second hand-böcker. Det är ett beteende vi inte mötts av i tidigare studier i den omfattningen. Vi vågar inte uttala oss om det beror på tidsandan eller om det är unikt för Botkyrka. Det är också både barn, ungdomar och vuxna som berättat att de brukar ta del av böcker som gallras ut från biblioteken.

Sju berättelser om läsare och deras läsning

Nedan följer sju berättelser om läsning från personer vi mött i våra intervjuer. Citaten är i stort sett enligt deras utsagor, med undantag av några ändringar vi gjort för att kunna garantera deras anonymitet.

1. Läser och lånar själv – Ali, 10 år

”

Varje morgon läser vår lärare högläsning. Hon läser, sen vi läser själva vår egen bok. Vi läser 10–20 minuter själva.

Jag läser olika böcker. Jag läser en bok nu. Titeln är 'Dumpad'. Ahmed Ali har skrivit den. Den läser jag nu. Sen har jag läst den klart, så nu...

alltså ibland... Jag tar med den till skolan och jag läser där. Men till exempel om jag har inte böcker i skolbiblioteket, då så kommer jag efter skolan och sen då läser jag här [på folkbiblioteket]. Om jag hinner inte, så på skolan då frågar jag mina vänner, 'Hej ursäkta eller Hej kompis, kan jag få låna din bok om du har läst den klart?'. De säger 'Okej' eller 'Nej, du kan inte få låna.' Då frågar jag någon annan.

När jag är på biblioteket [folkbiblioteket], jag läser, för det är tyst. Först jag läser typ 20-40 minuter, men om jag hinner inte – om min mamma säger 'Kan du komma hem för du ska typ hjälpa till', då säger jag 'Mamma vänta, får jag gå och låna så jag kan fortsätta hemma?', hon säger 'Okej, låna sen kom hem'. Jag läser också varje kväll innan jag går och lägger mig."

2. Läser engelsk litteratur – Filip, 14 år

”

Jag brukar sitta på biblioteket och läsa. För det mesta är det lugnt. För det mesta har jag med egna böcker som jag läser. Jag gillar att hålla i böckerna och ifall jag vill återvända till dem efter att jag läst ut dem kan jag göra det.

Jag läser enbart på engelska. Det är lättare, bättre flyt. Har gjort det sedan i våras – jag är rätt så ny på att läsa. Det var en vän som tycker om att läsa. Vi diskuterade vad vi gjorde på fritiden och så kom vi in på läsning. Så det blev att jag testade. Innan dess läste jag inte alls.

Jag har väldigt bred smak, hittills har det mest varit romantiska böcker jag läser. Mer vuxenböcker, men även lite ungdomsböcker. Hittar böcker via rekommendationer från en kompis som jag chattat med på Discord eller topplistor på internet. En av bibliotekarierna brukar också tipsa mig om böcker.

Senaste tiden har det blivit att jag läser någon timme minst varje dag. Efter skolan är jag ibland ute med vänner eller så känner jag för en promenad och sen går jag till biblioteket och sen går jag för det mesta hem."

3. Läser på lätt svenska samt kurslitteratur – Mohammed, 24 år

”

Jag har bott i Sverige i 3 år och 2 månader. Jag läser böcker här på biblioteket. Jag går också till språkcafé varje vecka.

Jag läser böcker på lätt svenska. Det är till sfi-kursen. Man kan till exempel svara och läsa. Man provar själv. Jag läser också romaner på lätt svenska. För mig till exempel när jag läser, det är lättare än när jag läser andra böcker.

Nu när jag studerar lastbil och sfi, det är jättesvårt att läsa annan böcker. Men jag tänker att ska jag klara sfi, jag läser böcker som man kan läsa till D-kursen. Grammatik till exempel. Nu har jag ingen tid att läsa annat. Jag måste läsa lastbilsbok för att förstå på provet. Det är svårt, det är inte lätt svenska. Svenskar läser denna bok, vi också. För mig, det är svårt. Mina lärare, de hjälper mig. Det räcker inte, men ibland det räcker. De också, de pratar snabbt. Men hoppas att lära. Man måste kämpa.

Jag brukar sitta här utanför biblioteket. Det är bra, det är lugnt. Hemma det är inte lugnt. Kan man sitta inne på biblioteket och studera? Jag ska titta där nästa gång.”

4. Läser mycket och gillar Biblio – Magdalena, 32 år

”

Jag kom till Sverige för några år sedan tillsammans med min man. Har läst på universitetet i mitt hemland. Jag läser mycket. Just nu läser jag inte böcker på mitt hemspråk, jag ägnar mig åt att läsa bara på svenska. Förut brukade jag bara läsa Lättläst-böcker på svenska, men nu provar jag att läsa 'riktiga' böcker. Jag brukar använda Biblio, så jag kan låna olika böcker.

Jag läser nu två böcker. De heter 'Minnen av honom' och 'Förbannande kärlek'. De är kärleksböcker. Jag har märkt att kärleksböcker är lättare att förstå. Det går bra att läsa. Jag har lättare att förstå när jag läser något än när jag hör två svenskar pratar med varandra. Det är mycket svårt för mig. Det går snabbt, kanske de använder orden som är svåra, som man inte använder i skolan. I skolan är språket lite annorlunda än språket som svenskar brukar använda.”

5. Läser faktaböcker och biografier – Lydia, pensionär

”

Jag läser en del faktaböcker och biografier. Det är betydelsefullt.

Jag är ju gammal. Det är ju så att när man blir äldre har man faktiskt fått ansvar att blicka tillbaka och formulera för de yngre. [...]

Där är mycket man kan resonera runt med andra människor som är äldre som inte kan diskutera så mycket nutidens olika saker. Så jag får ju uppslag till frågor och diskussioner med mina kompisar genom det jag läser här.”

6. Läser numera avancerade texter – Agda pensionär

”

Jag läser dagstidningar varje dag. Oftast Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter. För mig är det läsning i pappersform som gäller, läser jag på datorn snävar det in upplevelsen av här och nu. Jag upplever också att jag i viss mån kan skapa mig en egen uppfattning när jag bläddrar igenom tidningen.

Jag har börjat läsa mer avancerade artiklar först nu på senare år. Det krävdes mer av mig om jag ville gå in i artiklarna. Jag tror det var för svårt att tränga in i en avancerad text, förr klarade jag inte det. Jag har en naturvetenskaplig utbildning, där krävs det mer koncist, och de speciella orden och så. Och sen översätta det i praktiken. Så jag var inte van att läsa den typen av texter överhuvudtaget.

Men i de här tidningarna [som jag läser här på biblioteket] är det minst en gång varje vecka som jag ser en intressant artikel eller fördjupande essä, exempelvis som Svenska Dagbladets 'Under strecket'. Så börjar man läsa lite och blir intresserad och mer nyfiken och ställer frågor till sig själv och fortsätter läsa lite till och till sist har man läst hela artikeln.”

7. Läser inte – Oscar, 17 år

”

Det är tråkigt att läsa. Det tar för lång tid och så händer det för lite på varje sida. Det är bättre att se en film, fast det kan också vara segt.

När jag var yngre läste jag en hel del. Jag läste bland annat PAX-böckerna, kommer jag ihåg. De var spännande! I skolan tävlade jag även med mina kompisar om vem som kunde läsa snabbast. Det var oftast inte jag.

Nuförtiden brukar jag inte läsa så mycket. Jag läser inte böcker, jag lyssnar inte på dem heller. Det jag mest läser en vanlig dag är typ chattar med kompisar, mejl – om jag beställer saker, artiklar på nätet eller skolgrejor.

Jag har läst flera böcker [åsyftar skönlitteratur] som vi måste läsa i skolan. Men det är tråkigt. Har antingen varvat med att se dem som film eller så har jag lyssnat på dem på Storytel. Jag läser också skolböcker såklart, men om det finns kollar jag gärna in andra lärares genomgångar av avsnittet på Youtube. Annars brukar jag kolla en del på Youtube och Netflix. Lyssnar även en del på poddar, till exempel 'Alla goda ting är tre'."

Förseningsavgifter hämmar läsning och studier

Vi har under utredningen tagit del av berättelser och observationer där förseningsavgifter begränsar läsande och studier. Det kan handla om att föräldrar begränsar barns lånande eller möjlighet att få egna lånekort av rädsla för förseningsavgifter som de inte har möjlighet att betala. Vid ett tillfälle tog vi del av en dialog mellan en studerande på vuxenutbildningen som inte fick låna mer kurslitteratur på grund av att hen hade ett krav på en bok som hade förkommit. Hen var i behov av att låna kurslitteratur för att klara av sin nästa kurs och därmed kunna få fortsatta studiemedel från CSN. Hen hade dels en dialog om att hen hade lämnat igen boken och menade dels att hen i slutet av månaden skulle kunna betala skulden, men behövde låna boken innan dess.

Lånekort till barn och ungdomar

Flera av bibliotekarierna har lyft problematiken med att äldre barn och ungdomar under 18 år måste ha vårdnadshavarens underskrift för att få ett lånekort. De upplever att det krockar med intentionen med det lustfyllda och fria läsandet om en tonåring behöver sin förälders underskrift för att låna böcker. Vi har också tagit del av berättelser där vårdnadshavare nekar

barnen, framför allt tonårsflickor, att läsa viss litteratur. Vi har också fått liknande berättelser från tjänstepersoner där man i skolan har fått påtryckning från föräldrar att viss litteratur anses vara olämplig då den innehåller kärlek. De har exempelvis refererat till att föräldrar haft åsikter om lämpligheten i att läsa "Lasse-Majas detektivbyrå", då det förekommer pussar och kramar i böckerna.

Insikt #4 De ungdomar som inte läser, ser inte nyttan med läsning

Bokläsande minskar i mellanstadiet

Under utredningen har vi mötts av en mindre grupp av barn (över nio år) och ungdomar som läser böcker och en större grupp som inte läser eller som läser väldigt få böcker. De beskriver själva att det främst är i årskurs 4–5 (10–12 år) som de slutar att läsa eller börjar läsa betydligt mindre. De tjänstepersoner som möter barn och ungdomar i deras vardag beskriver en liknande bild.

Likaså är det en beskrivning som ligger i linje med Statens medieråds rapport *Unga och medier*, 2021, där det beskrivs att endast 8 procent av de äldre tonåringarna i Sverige läser varje dag.⁹ Rapporten beskriver också att läsningen av böcker minskat i Sverige för alla åldrar sett över tid. För tio år sedan låg siffran på 23 procent. I det som tidigare kallades för bokslukaråldern, 9–12 år, läser bara vart femte barn dagligen.¹⁰

Även i Skolinspektionens rapport, *Läsfrämjande arbete i grundskolan från 2022* beskrivs att elevers intresse för läsning avtar med stigande ålder. I rapporten lyfts också ett mönster att de läsfrämjande inslagen minskar ju äldre eleverna blir. I rapporten står:

”

Trots att problembilden visar att elevers intresse för läsning avtar med stigande ålder prioriteras läsningen mindre i undervisningen i årskurs 6 jämfört med årskurs 4 och 5 på många av de granskade skolorna.”¹¹

Vart tar läslusten vägen?

Det några av bibliotekarierna beskriver kan vara orsaken till att det sker ett ”lästapp” runt årskurs 4 är dels att barnen/ungdomarna fasar över till en ny identitet där det i högre grad uppfattas som ”tråkigt” och lite ”töntigt” att läsa. Dels kan det också bero på att läslusten aldrig riktigt fanns där, utan att barnen läste främst för att andra i skolan gjorde det. Barnen kom i vissa fall aldrig ordentligt in i läsandet och ”lästappet” skedde egentligen redan i årskurs 1. En beskrivning vi också får är att många barn växer upp i en miljö där inga eller få personer läser böcker. **De saknar läsande förebilder.**

Den bild vi sammantaget får beskrivet för oss är att det läsfrämjande arbetet behöver äga rum på flera arenor parallellt för att säkerställa att läslusten etableras och bibehålls. Det behöver arbetas mer taktiskt och strategiskt med att säkerställa att det finns **läsande förebilder** i barns och ungas vardag och det behöver diskuteras läsande (se insikt #5) för att det ska bli lustfyllt och inspirerande. Alla parter har sin roll i det läsfrämjande arbetet. Skola, förskola, fritidshem, fritidsklubbar, fritidsgårdar, skolbiblioteken och folkbiblioteken. Det går inte att ersätta en aktör med en annan, utan samtliga aktörer kompletterar varandra.

9. Andersson, Yvonne. Statens medieråd (2021).

10. Ibid.

11. Skolinspektionen (2022).

En barnbibliotekarie beskriver det som:

”

Lärare tänker ofta mer strikt pedagogiskt, utifrån läroplan. Det ska nås mål och betygsgränser. Vi, på folkbiblioteket, står mer för ett gränslöst läsande. Skolan är skolan. Vi står mer för barnens fritid. Att komma vägen fram till dem genom deras andra intressen. Läsandet behöver vara lätt, lustfyllt och inspirerande. Att läsandet görs kravlöst.”

Däremot är vår bild att det inte saknas litteratur anpassad till målgruppen. Det finns en stor spridning av genrer och mycket bra litteratur för den här åldersgruppen.

Att läsa böcker upplevs inte värt insatsen

De vi intervjuat som inte läser böcker eller inte läser böcker så ofta menar att det finns många andra, mindre krävande och snabbare sätt att ta till sig kunskap, inspiration, berättelser och tankar på än via böcker. De ser heller inte poängen med att läsa för att inspireras eller lära sig av en texts uppbyggnad eller stil.

Istället refererar de till att de på sin fritid tar del av berättelser, information och kunskap via videor, poddar, TikTok eller läser på nätet, då det ger dem mycket snabbare resultat. De beskriver även att de i skolarbetet ofta tar genvägen till kunskap via andra källor än tryckt text.

De menar att de inte läser på grund av att det tar för lång tid innan de får till sig innehåll och poäng med det de läst (till exempel i jämförelse med om de tittar på ett klipp på YouTube).

Många upplever att de hamnar i andra tankar och har svårt med fokus när de läser. Orsaker till det kan vara att de inte hunnit träna upp sin läsförmåga och kommit in i läsande, att de inte har lärt sig lässtrategier eller att de inte fått det stöd de behöver om de exempelvis har dyslexi.

Ungdomarna beskriver själva att bakgrunden till att de inte läser är att de inte har kontinuerlig nöjesläsning på schemat i

skolan längre och att de på sin fritid har andra aktiviteter som bättre möter deras intressen än att läsa böcker. Samtliga beskriver att de från förskoleklass till årskurs 3–4 hade läsning på schemat.

De ungdomar som går i gymnasiet refererar till att de har mycket skolarbete att läsa och att de därför inte har tid att läsa böcker eller att de när de är klara med skolarbetet inte vill läsa än mer text.

Tillgång till egna läroböcker hade stärkt läsförmågan

Ett ytterligare mönster vi kan se är att många av de ungdomar som är i gymnasieåldern beskriver att de inte haft egna läroböcker (i exempelvis SO och NO) under sin tid i grundskolan. De beskriver antingen att det helt har saknats böcker och att de istället har haft material som läraren har tagit fram, eller att det funnits klassuppsättningar som de fått läsa i skolan och, om de efterfrågat, kunnat låna hem för att studera inför ett prov.

Att ha en pedagogisk och väl strukturerad lärobok att självklart kunna ta hem och läsa är något som främjar en god läsförmåga.

Berättelser är viktiga oavsett läsande

Det är tydligt att berättelser är en viktig del av ungdomars liv. Flera av barnen och ungdomarna (både de som läser böcker och de som inte gör det) beskriver att de dagligen tar till sig berättelser via film, musik, poddar, data- och konsolspel och texter på nätet.

Det ungdomarna beskriver att de "läser när de inte läser böcker" är:

- TikTok
- Snapchat (konversationer med kompisar)
- Discord (text)
- Instagram (inlägg bild/text)
- YouTube (videor)
- Flashback (kan vara långa texter)
- Facebook (grupper)
- BeReal (bild)
- Wattpad
- Läser områdeslokal tidning som kommer hem i brevlådan

Insikt #5 Mer fokus på barn och ungdomar i mellan- och högstadiet

Förstärkt programutbud behövs

Det görs mycket bra arbete på folkbiblioteken för barn och ungdomar i mellan- och högstadiet. Men vår bedömning utifrån utredningens resultat är att det behövs än mer satsning och resursallokering till den åldersgruppen.

I det tidigare biblioteksprogrammet (2018–2022) finns det en bra struktur (taktiskt och operativt) för det läsfrämjande arbetet riktat till åldersgrupperna fram till årskurs 4. Det finns exempelvis *Bokstart*, *sagostunder*, erbjudandena i den *kulturella allemansrätten* riktade till förskoleklass och årskurs 4. I den kulturella allemansrätten finns även erbjudanden riktade till högstadiet, men de har inte alls en lika framträdande plats som förskoleklass och årskurs 4 har.

Erbjudandena till mellanstadiebarn och högstadieungdomar är mer av karaktären ett smörgåsbord med läsfrämjande aktiviteter som kan anpassas utifrån deras efterfrågan. Det smörgåsbord som finns i dag med lokalt anpassade aktiviteter behöver kompletteras med ett förstärkt utbud till äldre barn och ungdomar som knyts ihop i ett strategiskt läsfrämjande arbete i samverkan med andra aktörer som exempelvis fritidsklubbar, fritidsgårdar, skola, skolbibliotek och arbetsmarknad. Vi ser en fördel med att folkbiblioteket får ett uttalat ansvar att samordna hela kommunens läsfrämjande arbete för denna målgrupp och ett dedikerat uppdrag att stärka andra verksamheter i deras läsfrämjande arbete.

Dedikerade ytor på folkbiblioteket för mellanstadiebarn och högstadieungdomar

Äldre barn och ungdomar hamnar ofta i ett *limbo* på biblioteket. De känner sig inte hemma på barnavdelningen, men de känner sig heller inte hemma på vuxenavdelningen. Ingen av platserna möter riktigt deras behov och beteende. På lika naturligt sätt som biblioteksrummet anpassas för små barn med lek-hörnor och kuddpölar behöver äldre barn och ungdomar sin egen tydligt dedikerade yta.

Biblioteksrummet behöver anpassas för gruppaktiviteter

Att besöka biblioteket som vuxen är oftast en *ensamaktivitet* om besöket inte görs tillsammans med barn. Det innebär behov av att kunna sitta ner i en fåtölj och läsa i lugn och ro, att kunna sitta och studera eller arbeta på en skrivbordsplats med viss integritetsyta runt.

För ungdomar kan biblioteksbesöket vara en *ensamaktivitet*, men lika ofta kan det vara en *gruppaktivitet*, både när det gäller studier och fritid.

Dessa *gruppaktiviteter* ställer helt andra krav på biblioteksrummet, då ungdomarna i stället vill sitta tillsammans, kanske hänga i en soffa, sitta och göra skolarbete eller spela spel tillsammans. Det kräver en större gemensam bordsyta men med en mindre integritetsyta mellan platserna. Det ställer också högre krav på ljudabsorption för att inte ensambesökarna ska störas.

Ett exempel på en anpassning av biblioteksrummet för att möta upp barn i mellanåldern är i Alby där Sagorummet som tidigare var låst och användes mer enbart för sagostunder vid besök av förskolan skyltades om till att vara ett rum för barn i åldern 7–12 år. Rummet har blivit mycket väl använt och en dedikerad plats för dem. Både för de som bara vill hänga och sitta där med mobilen eller för de som har med sig en bok och vill sitta och läsa. (Rummet används fortfarande för högläsning och sagostunder fast då på andra tider).

Kommande biblioteksambassadörer

Genomgående i de biblioteksstudier vi genomfört,¹² så även i denna utredning, möts vi av ett tydligt mönster där de flesta som är frekventa biblioteksbesökare idag också var det i högstadieåldern/gymnasieåldern. Detta mönster ligger i linje med att våra värderingar sätts i åldern 15–25 år.

Det medför att målgruppen högstadie- och gymnasieungdomar är viktiga att arbeta med för att få framtida biblioteksbesökare.

12. Splitvision Research. Kulturförvaltningen, Göteborgs Stad (2014); Splitvision Research. Kulturförvaltningen, Göteborgs Stad (2015); Splitvision Research. Kulturförvaltningen, Göteborgs Stad (2017); Splitvision Research. Folkbiblioteken i Lunds kommun (2020).

Insikt #6 Läsandet behöver ett sammanhang

I medborgarnas berättelser om sitt läsande framgår det tydligt att läsandet för många behöver ett sammanhang. Det tar sig formen av två olika typer av sammanhang, dels fördjupning och kontextualisering, dels tillhörighet och gemenskap. Båda formerna av sammanhang kan förekomma parallellt och utvecklas i följande avsnitt.

Fördjupning och kontextualisering

I många fall behövs sammanhanget för att kunna nyansera, kontextualisera, fördjupa och reflektera runt boken, texten, berättelsen.

De intervjuade framhäver behovet av att tillsammans lära sig och reflektera runt innehåll. Det kan också handla om att få hjälp och stöd att sätta det lästa i ett större sammanhang, i en större kontext. Det kan vara dels genom att biblioteket erbjuder bokcirkel där de diskuterar tillsammans, dels öppna föreläsningar eller föredrag där de får det lästa satt i en större kontext. Det kan också vara att de genom biblioteksmedarbetarna får vägledning och guidning till annan litteratur som kan sätta det lästa i förhållande till något annat eller i ett större sammanhang. Sammanhanget som en bok sätts i kan vara både något stort, exempelvis hur ett verk knyter an till existensialismen inom filosofin, men också något mer vardagligt som hur ens dag i skolan har varit.

En av de intervjuade barnbibliotekarierna beskriver diskussionen och sammanhanget som uppstår vid högläsning av bilderböcker på följande sätt:

”

Högläsning sätter läsandet, boken i ett sammanhang eller rättare sagt visar på ett sammanhang. Boken är i fokus men den öppnar upp för någonting mer. Vi pratar om innehållet utifrån egna tankar och reflektioner. Boken är i fokus, men inte bara boken och inte bara läsandet, men det hänger ihop med något annat som vi får tag i tillsammans när vi träffas. Att vi utifrån en enkel bilderbok har ett nyfikat och intressant samtal som kan hänga ihop med andra saker som är direkt intressanta för en som person eller ens dag.”

Några elever i 12–13-årsåldern som deltagit på folkbibliotekets högläsningsaktiviteter beskriver sammanhanget på följande sätt:

”

– När du lyssnar [på någon som läser] du kan vila. När man läser själv, man kan inte vila.

– Om någon läser, du får fantasin i huvudet. Hur det kommer se ut. Du tänker, du behöver inte läsa, du tänker bara. Om man ska tänka och läsa tillsammans – det kommer bli såhär stopp i hjärnan. Men om någon annan läser och du tänker, då det blir såhär, hjärnan funkar och det går igång.

Efter högläsningen, vi brukar prata om vad berättelsen betyder. Nu vi läste Yani. Då vi kunde tillsammans förklara olika ord. Bibliotekarien kunde berätta några ord för oss och vi kunde berätta vad 'orten-orden' betyder.”

En biblioteksbesökare som studerar på sfi beskrev att de, i samband med att de läste Fröken Julie i skolan, fick möjlighet att besöka folkbiblioteket och titta på filmen Fröken Julie och diskutera innehållet med bibliotekarien (ett samarbete mellan folkbiblioteket och Vuxenutbildningen).

”

Vi läste 'Fröken Julie' i skolan [sfi]. I början jag förstod ingenting. Men när vi började prata med vår lärare, det blev lättare och lättare. Det är intressant, men inte i början. Men det är bra att läsa boken och titta på filmen. Då man kan förstå mer. Vi såg filmen på folkbiblioteket och kunde prata med bibliotekarien där om vad de gjorde. Vi pratade mycket. Den handlade om 1800-talet. Vi pratade om klasskillnader.”

Tillhörighet och gemenskap

Ytterligare en aspekt av sammanhang handlar om tillhörighet och gemenskap, att få tillhöra ett större sammanhang. Det kan handla om att få vara en del av en bokcirkel eller ett språkcafé, men det kan också handla om att tillhöra en grupp som läser samma boktitel eller samma slags litteratur, exempelvis "Lassa-Majas detektivbyrå" eller "Samlade verk" av Lydia Sandgren.

En gymnasieelev som är med i en bokcirkel beskriver gemenskapen och att dela information på följande sätt.

”

Vi röstade fram vår bok första träffen, vilket var en bok jag rekommenderade faktiskt. Det var kul! Vi läser just nu Bunny av Mona Awad. Det är en skräckbok.

Vi träffas en gång i månaden. Vi inspirerar varandra till lästips. Men det öppnar även upp ögonen för kreativa saker. Om vi diskuterar boken så blir det 'Oj, jag tänkte inte på det'. Man får ta del av andras perspektiv på världen."

En annan gymnasieelev beskriver gemenskapen hen upplever genom att följa en influencer på följande sätt:

”

Om en kreatör lägger ut en video om en bok på TikTok kan folk dela den och kommentera den. Så skriver folk om liknande böcker eller de kan skriva till kreatören i en kommentar 'Oh my God, jag älskar din video! Vart kan man hitta den här boken?' Så svarar de. Så bygger det upp en hel grupp.

Jag kollar på det som kommer upp för mig, men det finns en booktuber som jag blivit väldigt intresserad av som heter Jack Edwards. Han är från England och han brukar dela med sig av böcker. Så han brukar jag följa."

Samtiden behöver ett gemensamt sammanhang

Idag råder det ingen brist på tillgång till information utan problematiken ligger mer i att göra informationen begriplig och omvandla den till insikter, kunskaper och göranden.

Både från intervjuerna i undersökningen, men också i samhällsdebattens allmänna beskrivningar om vår samtid framgår det att den upplevs alltmer komplex och differentierad. Det finns flera tecken som visar på behovet av sammanhang och att tillsammans tänka och reflektera runt vad saker betyder (som beskrevs i föregående avsnitt).

Vårt samhälle rör sig snabbt framåt och vi står i en brytningstid där många av våra kunskaper och sätt att förhålla oss inte längre är verkningsfulla. Detta gör att vi som människor ibland upplever att vi har svårt att se riktningar.

Jonna Bornemark skriver i sin bok *Horisonten finns alltid kvar: Om det bortglömda omdömet*¹³ att efterfrågan av filosofer ökat, vilket vi tolkar som ett tecken på just ett behov av att kunna reflektera tillsammans, som uppstår för att vi behöver någon som kan sätta nuet i relation till någonting annat (större sammanhang) för att kunna få förståelse.

Bornemark skriver:

”

Upptäckten var förskräckande eftersom det tyder på att vi befinner oss i en kris, eller kanske flera.

När filosofin blir nödvändig då är det något grundläggande i samhället som har rubbats.

Men det är också den positiva sidan av saken, att vi liksom upptäcker att något vi tagit för givet inte längre är självklart. Det är då filosofin växer i betydelse.

Det är då vi måste lyfta blicken och börja relatera till horisonterna, men utan att tappa markkontakt.

I några av de intervjuer vi gjort med äldre invånare har de refererat till att de deltog i studiecirkelar under 1960-80-talet som bidrog till gemensamt kunskapssökande och reflekterande och en gemensam syn på samhället. Deras reflektioner ligger i linje med det som Sverker Sörlin¹⁴ refererar till som ”att veta tillsammans”.

13. Bornemark, Jonna (2020). *Horisonten finns alltid kvar: Om det bortglömda omdömet*.

14. Sörlin, Sverker (2019). *Till bildningens försvar: Den svåra konsten att veta tillsammans*.

Samtidigt handlar det även om att förstå vår samtid och de krafter som är i samhället utifrån våra historiska kunskaper, exempelvis förståelse för den teknikrevolution som transformerade samhället från ett jordbrukssamhälle till ett industrisamhälle samt för de samhällsförändringar som var före, under och efter första och andra världskriget.

Med den snabba utvecklingen framåt och det vi står inför finns det två vägar av sammanhang som vi behöver ha med oss:

1. Den ena handlar om att gemensamt utveckla, innovera och inspirera gällande både kultur, teknik, näringsliv och samhällsutveckling.
2. Det andra fokuserar på demokrati och samhällsutveckling. Det handlar mer om att utveckla och skydda i syfte att bejaka demokratins fortlevnad och hållbarhet (ekonomiskt, socialt, ekologiskt).

Det vi ser som gemensamt för de två vägarna är både att ha ett relationellt perspektiv och att se saker ur ett ekosystem/ systemperspektiv samt att ha med sig att systemen är i kontinuerlig rörelse.

Med att tillvaron är relationell och att allt är i rörelse behöver vi i högre grad ta fram prototyper på lösningar och se utveckling av lösningar som en process som vi skapar tillsammans.

15. Hello Future (mars 2023). *Pernilla Glaser om komplexitet och flum i innovationsprocessen*, avsnitt #86. I Transformationspodden.

16. Popper, Karl (2020). *Det öppna samhället och dess fiender*. (s.13).

Det här kräver att vi mer angriper samhällsutvecklingen och arbetar med det iterativa, agila prototypandet och det relationella med att, för att låna ett uttryck från Pernilla Glaser, *vara mer framåtlutat intresserade*¹⁵. Vad ger det här oss för möjligheter? Vad behöver vi utveckla? Vad är de för nya tankar? Vi behöver ha en inställning av att inte vara de som sitter med alla svaren utan att vi blir glatt överraskade när det visar sig att vi har fel.

Det relationella gör att vi i relation med varandra behöver hjälpas åt att tänka och se situationer och sammanhang ur ett helhetsperspektiv, ett systemperspektiv, där varje handling får en återverkan (action-reaction).

I nästan samtliga av utredningens intervjuer återkommer just det relationella och relationsskapande arbetet som en röd tråd.

Det handlar också om att stärka och skydda samhällets institutioner. I förordet till Karl Poppers *Det öppna samhället och dess fiender*¹⁶ skriver Håkan Holmberg i sin analys av Poppers arbete:

”

Om vi är måna om demokratins styrka och livskraft så måste vi intressera oss för de institutioner som ska möjliggöra kritik, fri debatt och fritt kunskapssökande och inte bara för majoritetsförhållandena för dagen.”

Insikt #7 Förutsättningarna för ett livslångt läsande ser olika ut för individerna i Botkyrka

Beskrivningar av ett differentierat samhälle

Både invånare och tjänstepersoner i Botkyrka som vi intervjuat beskriver att barn, unga och vuxna i Botkyrka växer upp i/lever i "olika världar". De beskriver ett differentierat samhälle, där förutsättningarna ser olika ut. Det differentierade samhället kan ha inverkan på det livslånga läsandet.

En del av de barn och ungdomar vi intervjuat beskriver att de har goda läsande förebilder i sin vardag, en meningsfull fritid och att de får möjlighet att ta del av kultur, teater, film och idrott på samhällets offentliga arenor. I andras beskrivningar kan vi se att det saknas läsande förebilder, meningsfulla fritidsaktiviteter och kännedom om de offentliga arenorna och vad de kan erbjuda dem.

För att medvetandegöra olikheterna exemplifieras här nedan några av de skillnader vi mött, bland annat gällande trångboddhet, ekonomi och skolresultat. De presenteras med hjälp av statistik från SCB, Boverket med flera, men också med hjälp av citat/ berättelser från de intervjuade.

Trångt boende och stora familjer inverkar på möjligheter till avskildhet och läsro

Botkyrka är en mångkulturell kommun med en stor socioekonomisk spridning. Boendeförhållandena ser väldigt olika ut beroende på var i Botkyrka invånaren bor. Botkyrka består av områden med äldre stora villor, områden med nya villor, radhus och lägenheter samt miljonprogramsområden.

Sett till boende är Botkyrka, tillsammans med Solna, Stockholm och Sundbyberg, den kommun som, enligt SCB, har minst bostadsarea per person.¹⁶

Det vi önskar synliggöra är att förutsättningarna och möjlighet till avskildhet ser olika ut.

I Botkyrka delar en stor grupp barn och ungdomar både rum och säng med andra familjemedlemmar, vilket begränsar möjligheterna för dem att kunna dra sig undan, att kunna läsa i lugn och ro. Trångt boende och stora familjer inverkar, i linje med citatet nedan från en 10-årig biblioteksbesökare, på möjligheterna till studiero.

17. SCB. Källa: <https://www.scb.se/hitta-statistik/redaktionellt/stora-skillnader-mellan-kommunerna-i-hur-trangt-vi-bor/> Hämtad 230306.

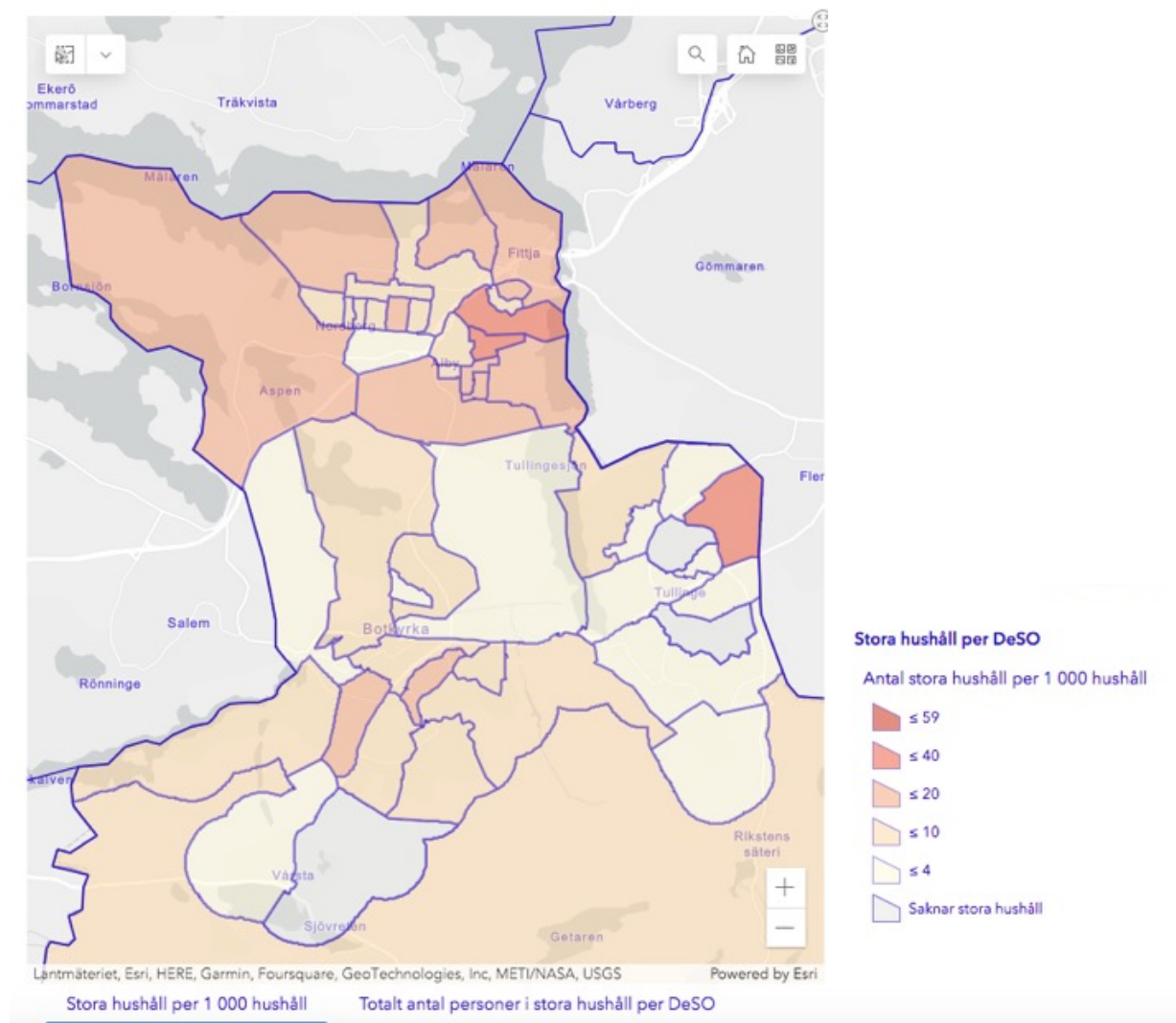
”

ibland jag går hit [folkbiblioteket] och läser, sen jag gör mina läxor. För att hemma kan jag inte jobba så bra för min syster skriker. Alltså inte skriker typ utan leker med sina dockor. Men jag... när jag ska skriva något så glömmar jag. [...] Det är lättare att koncentrera sig på biblioteket för det är tyst och sen så när jag blivit klar kan jag typ läsa en bok.”

År 2019 fanns det i Botkyrka 276 hushåll där de bor fler än nio personer i ett hushåll.¹⁷ På kartan nedan visas andelen stora hushåll per 1000 hushåll. Ju mörkare färg, desto fler stora hushåll (med fler än nio personer boendes).

Illustrationen till höger visar stora hushåll med nio personer och fler. Antal hushåll och antal personer per demografiska statistikområden, DeSO, 2019. Källa: SCB.

18. Statistik från SCB. Stora hushåll med nio personer och fler. Hämtad 230305. Källa: <https://experience.arcgis.com/experience/4c8f64c3789749738decf4bd85c42aad>

Det går att se att det finns samband mellan trångboddhet och skolresultat. SCB beskriver exempelvis i en rapport¹⁹ att det är en större andel trångbodda elever bland gymnasieelever som inte var behöriga till gymnasieskolan.

Men sambanden behöver inte nödvändigtvis ligga i trångboddheten i sig, utan kan kopplas till flera faktorer. Exempelvis refererar de i Kulturrådets kartläggning *Nuläge om barns och ungas läsning*²⁰ till Skolverkets jämförande studie om PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study)²¹ som beskriver att elevernas socioekonomiska bakgrund²² påverkar deras prestation och att elever med en högre grad av *hemresurser för lärande* (index som baseras på frågor om antal böcker- och barnböcker i hemmet, tillgång till internetuppkoppling, tillgång till ett skrivbord som eleven kan använda och tillgång till eget rum samt uppgifter om vårdnadshavarnas utbildningsnivå, yrkesstatus och antal apparater för digital informationshantering i hemmet) presterar bättre än elever med en lägre grad.

Andel personer med låg ekonomisk standard

En fjärdedel av Botkyrkas utrikes födda invånare har *låg ekonomisk standard*, vilket är ett mått som av EU definieras som en inkomst som kan medföra risk för fattigdom.²³ Enligt Boverkets Segregationsbarometer²⁴ låg andelen utrikes födda personer med låg ekonomisk standard i Botkyrka på 25 procent år 2020. Motsvarande för Stockholms län var 21 procent och för riket 30 procent, ett mönster som sett likadant ut det senaste decenniet.²⁵

	2011	2014	2015	2017	2019	2020
Botkyrka, inrikes född	15%	14%	14%	14%	14%	14%
Botkyrka, utrikes född	29%	27%	27%	26%	25%	25%
Riket, inrikes född	11%	12%	12%	12%	12%	11%
Riket, utrikes född	30%	31%	31%	31%	30%	30%
Stockholms län, inrikes född	9%	9%	9%	9%	9%	9%
Stockholms län, utrikes född	24%	23%	22%	22%	21%	21%

Tabell 1. Andel invånare (inrikes och utrikes födda) med låg ekonomisk standard. Per Botkyrka, Stockholms län samt riket. Över tid. Källa: Boverkets Segregationsbarometer.

19. SCB, Boendesituation bland gymnasieelever. Större andel trångbodda bland gymnasieelever som ej var behöriga till gymnasieskolan.

20. Kulturrådet (2023).

21. Skolverket (2017).

22. Måttet för socioekonomisk bakgrund i PIRLS är indexet hemresurser för lärande som baseras på frågor om antal böcker- och barnböcker i hemmet, tillgång till internetuppkoppling, tillgång till ett skrivbord som eleven kan använda och tillgång till eget rum. Dessutom ingår uppgifter om vårdnadshavarnas utbildningsnivå, yrkesstatus och antal apparater för digital informationshantering i hemmet. Skolverket (2017, 32).

23. Låg ekonomisk standard avser andel av befolkningen med en disponibel inkomst (per konsumtionsenhet) som är lägre än 60 procent av medianinkomsten. Måttet definieras av EU som andel av befolkningen som har en inkomst som kan medföra risk för fattigdom. Hög ekonomisk standard innebär en inkomst som är minst 200 procent av medianinkomsten. Källa: Boverkets segregationsbarometer.

24. Boverkets Segregationsbarometern är ett digitalt verktyg som visar statistik om segregationen i Sverige. Bland annat presenterar de statistik för låg respektive hög ekonomisk standard fördelat per geografiska områden med bakgrundsresonemanget att de ser att inkomster och ekonomiska resurser skapar ramarna för individers möjlighet till konsumtion och sparande och att individers ekonomiska standard påverkar deras boendemöjligheter.

25. <https://segregationsbarometern.boverket.se> Hämtad 230306.

Vikten av tidigt läsfrämjande arbete i mångkulturella områden

Några av de intervjuade barnbibliotekarierna har beskrivit att de börjat kunna se en pandemieffekt hos småbarn födda 2019-2020 och som nu går på förskolan, där de vid deras högläsningsbesök på biblioteket har sett en ökning i andel barn som har bristande språkutveckling, lägre förståelse för högläsning, lästa sammanhang, bokens uttryck samt minskat ordförråd.

Troligtvis har dessa barn varit hemma under coronapandemin. Under denna period har de inte haft möjlighet att besöka folkbiblioteket för sagostunder och liknande aktiviteter och de började också förskolan senare än vad de kanske skulle gjort om coronapandemin inte hade varit.

En slutsats vi drar från det är vikten av att arbeta med språkutveckling och läsfrämjande arbete i ett mångkulturellt och socioekonomiskt utsatt område, där svenska språket kanske inte finns lika naturligt bland familjerna och att det i många fall saknas en vana av att höra böcker upplästa. Det är viktigt att arbeta med att tidigt väcka läslusten och möjliggöra sammanhanget för det livslånga läsandet. Det sistnämnda är tankar som ligger i linje med det barn- och ungdomsvetenskapsforskaren Fredrik Zimmerman konstaterar i *Nya vägar till en likvärdig skola*, där han

beskriver att ordförrådet och läsningen är bland de viktigaste faktorerna för skolframgång²⁶:

”

Ordförrådet hos eleven är en av de viktigaste faktorerna för skolframgång, eftersom det är så avgörande för att förstå och ta till sig information i samtliga skolämnen.

Det som ofta utmärker unga från missgynnade förhållanden, som ändå klarar sig bra i skolan, är deras goda språkliga förmåga.”

”

Elever som agerade regelbrytande i skolan i årskurs 3, gjorde inte detta i årkurs 1. Gemensamt för de elever som visade regelbrytande agerande i årskurs 3 var att de framförallt hade svårt med läsning i årskurs 1.”

26. Zimmerman, Fredrik (2022: 65 respektive 67).

Skolan har en utjämnande effekt

Majoriteten av de intervjuade barnen och ungdomarna växer upp i mångspråkiga hem.²⁷

För vissa av dessa familjer blir det så att språket, inklusive svenska språket, blir än mer levande och i vissa familjer är svenskan någonting de får kämpa med. I dessa fall behöver skolan och övriga samhället kliva in och stötta så att alla barn och ungdomar får likvärdiga möjligheter att kunna lära sig och utvecklas i svenska språket.

Trots de skillnader som finns gällande barns och ungdomars olika förutsättningar kan vi se att skolan generellt har en "utjämnande effekt", vilket vi med hjälp av citat och berättelser från de intervjuade samt genom data från Skolverket och Utbildningsförvaltningen presenterar mer om i avsnittet nedan.

Skillnader på förutsättningar vid skolstart

Som vi nämnt i avsnittet ovan framkommer en beskrivning av ett differentierat samhälle i Botkyrka (som finns i hela Sverige). En av de intervjuade inom Utbildningsförvaltningen exemplifierade skillnaderna i förutsättningar i olika områden genom att beskriva skillnader vid skolstarten. Hen beskrev att majoriteten av förskolebarnen vid **Skogsbacksskolan i Tumba** vid skolstart inte kan skriva bokstäverna i sitt namn och vet inte vad bokstäverna heter, medan däremot majoriteten av förskolebarnen i **Trädgårdstadsskolan i Tullinge** vid skolstart kan skriva bokstäverna i sitt namn och flera av dem kan också redan läsa.

Det är såklart inte förväntat att barn ska kunna läsa när de börjar förskoleklass, men det vi önskar visa med ovan exempel är att illustrera en av de skillnader som råder redan vid skolstart.

Skillnader i skolresultat per område

Av Utbildningsförvaltningens resultatrapport Förskoleklasskartläggningen från HT 2022 för Botkyrkas grundskolor²⁸ framgår att två av tio av eleverna i förskoleklass visar indikation på att inte nå de kunskapskrav som senare ska uppnås i årskurs 1 och 3 och nästan tre av tio av eleverna är i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd. Ser vi till hur resultatet för samma frågor fördelar sig per skola varierar det områdena emellan, se tabellen nedan.

Notera att antalet elever underlaget baseras på är relativt lågt för vissa klasser, vilket gör det vanskligt att dra för stora växlar i jämförelsen. Det vi önskar visa på är att det finns skillnader per skolområde.

27. Enligt statistik från Botkyrka har sex av tio av Botkyrkas invånare utländsk bakgrund. <https://www.botkyrka.se/kommun-och-politik/statistik-och-oppna-data/fakta-om-botkyrka> Hämtad 230307.

28. Vi har fått möjlighet att ta del av skoldata gällande grundskolan i form av rapporter från Utbildningsförvaltningen samt hämtat statistik om resultaten från de nationella proven från Skolverkets Siris.

	Antal elever	Andel elever som visar en indikation på att inte nå de kunskapskrav som senare ska uppnås i årskurs 1 och 3	Andel elever som är i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd
Banslätt	64	22%	27%
Björkhaga	56	29%	27%
Borg	32	53%	59%
Broängen	54	46%	28%
Brunna	48	19%	42%
Eklid	36	8%	14%
Fittja	42	29%	26%
Grindtorp	57	5%	30%
Hammersta	45	20%	27%
Karsby	31	45%	23%
Kassmyra	77	35%	12%
Kvarnhag	64	31%	44%
Malmsjö	45	4%	33%
Parkhem	43	5%	2%
Riksten	52	0%	13%
Skogsback	40	40%	40%
Tallid	40	25%	15%
Trädgårdsstad	50	14%	22%
Tullingeberg	26	31%	46%
Tuna	78	8%	36%
TOTALT FÖR BOTKYRKA	980	22%	28%

Tabellen till vänster (tabell 2) presenterar resultat gällande elever i förskoleklass i svenska / svenska som andraspråk (HT2022) som visar indikation på att inte nå de kunskapskrav som senare ska uppnås i årskurs 1 och 3 samt gällande elever som är i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd. Resultatet redovisas per skola. Källa: Utbildningsförvaltningens resultatrapport Förskoleklasskartläggningen från HT 2022 för Botkyrkas grundskolor.

Stor rörlighet inverkar på läsfrämjande arbetet

En av de intervjuade tjänstepersonerna beskrev att på Fittjaskolan i årskurs 6 2022 så var det 30 procent av eleverna som varit med sedan förskoleklass. Detta innebär att 70 procent av eleverna har flyttat från kommunen eller bytt skola inom kommunen, men också att det har skett en nyinflyttning utifrån (från andra delar av Sverige samt utomlands). Det medför utmaningar i hur man som pedagog kan arbeta med att bygga upp lärandet och arbeta med det läsfrämjande arbetet från förskoleklass tills de går ut grundskolan. Det indikerar även på vikten av att ha kompletterande och kompenserande verksamheter på andra platser.

Exempel på läsfrämjande och språkstödjande insatser som görs

I intervjuerna framgår att det inom grundskolan och Utbildningsförvaltningen, utöver skolans ordinarie arbete, görs flera dedikerade utjämnande insatser för att överbrygga socioekonomiska och funktionsvariationsmässiga skillnader. Exempel på detta är arbetet med garantin för tidiga stödinsatser, stöd för språk-, skriv- och läsutveckling, samordning för skolbiblioteken i grundskolan och samordning för nyanländas lärande.

I likhet med det tidigare läsfrämjande arbetet som nämnts skulle även vissa av dessa utjämnande insatser behöva genomföras av flera aktörer.

Enligt de nationella proven ligger åk 6 och 9 runt rikssnittet

Trots skillnader i förutsättningar och en stor rörlighet verkar skolan ha en utjämnande effekt. Om vi ser till resultat från de nationella proven (läsåret 2021/2022) (som skulle kunna vara ett sätt att se på skolans verksamhet och elevers läskunnighet),²⁵ visar de att Botkyrka ligger bra till både när det gäller att läsa, skriva och tala. **Eleverna som studerar svenska i årskurs 6 ligger strax under rikssnittet** (se diagram 1). Liknande mönster uppvisas för eleverna i årskurs 9.

Sett över tid har resultatet för eleverna som studerar svenska i årskurs 6 fluktuerat och de uppvisar läsåret 2021/2022 liknande värden som för 8-9 år sedan (se diagram 1).

Eleverna som studerar svenska som andraspråk i årskurs 6 ligger över rikssnittet (se diagram 2). Liknande mönster uppvisas för eleverna i årskurs 9.

Men sett över tid har det skett en förändring gällande resultatet för eleverna som studerar svenska som andraspråk i årskurs 6, framförallt gällande läsning som visar på en nedåtgående trend (se diagram 2). Samma nedåtgående trend gällande *läsning* över tid uppvisas för eleverna i årskurs 9.

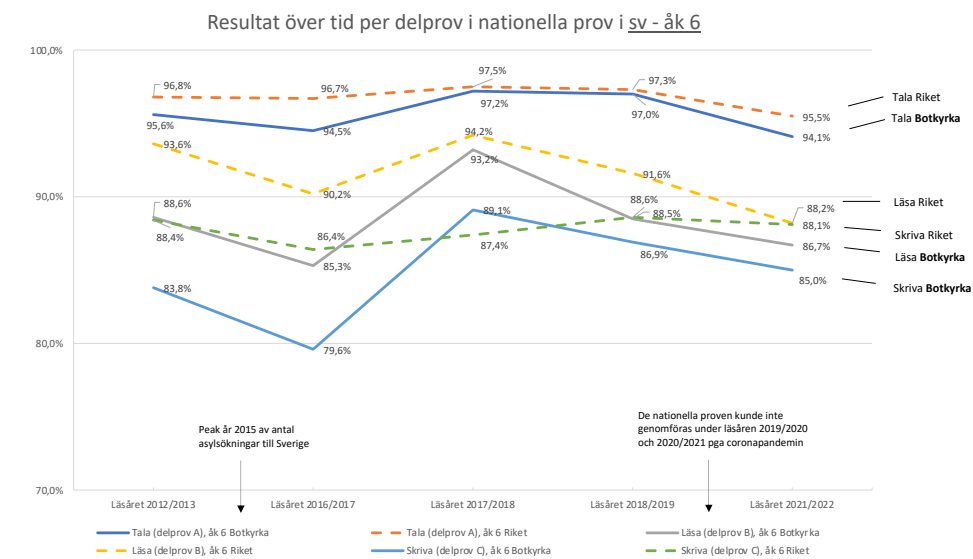

Diagram 1. Resultat över tid per delprov i svenska gällande årskurs 6 (nationella proven). Källa: Nationella prov, Siris, Skolverket.

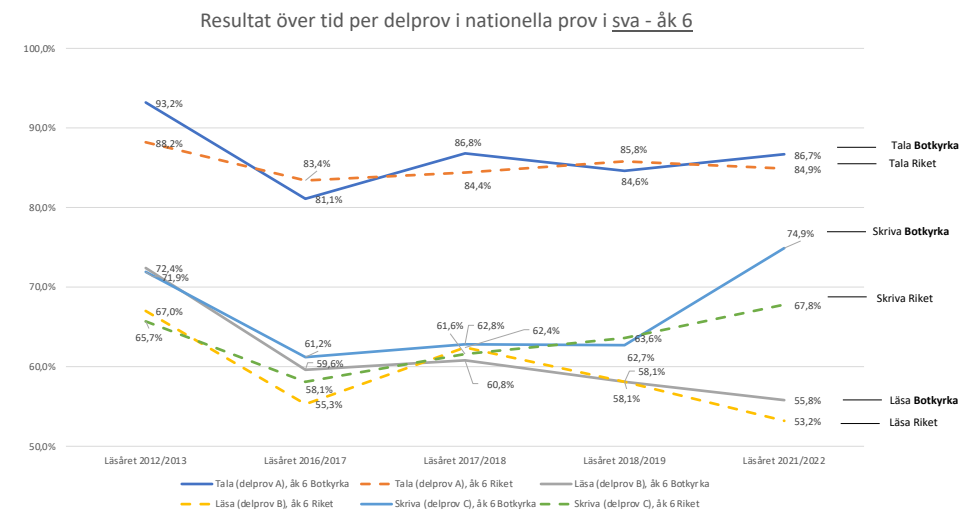

Diagram 2. Resultat över tid per delprov i svenska som andraspråk gällande årskurs 6 (nationella proven). Källa: Nationella prov, Siris, Skolverket.

Reflektioner kring det differentierade samhället samt om skolans utjämnande effekt

Viktigt att säkerställa att alla får tillträde till samhällets arenor

Det vi ser som viktigt att säkerställa i ett differentierat samhälle är att alla barn, ungdomar och vuxna, oavsett socioekonomisk bakgrund, har tillgång till samhällets olika arenor, inklusive idrott & hälsa, kultur, teater, litteratur och samhällsinformation. Det är viktigt att inte invånare upplever sig utestängda från vissa arenor/områden, utan att alla känner att de har möjlighet att göra egna val.

Utan att lägga en politisk värdering i det så bygger vårt välfärdssystem och samhällskontrakt på att vi stärker upp de medborgare som behöver extra stöd. Det är något som hela samhället vinner på. Oberoende av vilken socioekonomisk grupp vi tillhör kan vi alla vara svaga och starka under olika faser i livet. Det gäller alla individer, inte enbart en specifik grupp. Det viktiga är att vi tillsammans finns där för varandra med möjlighet att stötta och att samhället backar upp de invånare som befinner sig i en situation när de till exempel som vårdnadshavare inte är sitt bästa jag.

Viktigt att fortsätta verka för att skolan har en utjämnande effekt

Resultaten från de nationella proven i årskurs 6 och 9 visar på att skolan har en utjämnande effekt, där eleverna presterar runt eller strax över riksnittet.

Det är viktigt att fortsätta verka för att det läsfrämjande arbetet är utjämnande, det vill säga att alla elever i slutändan har goda möjligheter att, oberoende av de initiala förutsättningarna, kunna prestera. Att de har likvärdiga möjligheter att kunna skriva och läsa, att de har tillgång till läsande förebilder och att alla de kompensatoriska delarna finns för dem och knyts an under utbildningens gång (skolbibliotek, folkbibliotek, den kulturella allemansrätten med mera).

Insikt #8 Skolbibliotekens läsfrämjande arbete

I detta kapitel presenteras den bild vi fått gällande skolbibliotekens läsfrämjande arbete (utgör inte en heltäckande bild då vi har intervjuat skolbibliotekarier på ett urval grundskolor och en gymnasieskola).

Kort om skolbiblioteksverksamheten

Skolbiblioteksverksamheten ingår i Utbildningsförvaltningen, där rektorerna på respektive skola ansvarar för verksamheten enligt läroplanerna. Inom Botkyrka kommun finns det 22 kommunala och sex fristående grundskolor samt fyra kommunala och två fristående gymnasieskolor.

Enligt **skollagen** (2010:800) ska alla elever²⁹ ha tillgång till skolbibliotek som erbjuder lokaler och utrustning för att stödja utbildningen. Skolbiblioteket ingår i skolans pedagogiska verksamhet och har som uppgift att stödja elevernas lärande och hjälpa dem att nå de uppsatta målen.

Skolbiblioteket har ett pedagogiskt uppdrag att arbeta med läsning och läsfrämjande, språkutveckling, medie- och informationskunnighet, i vilket man också inkluderar källkritik och källtillit. Det är grundläggande färdigheter som behövs för att kunna tillgodogöra sig undervisningen enligt skolans läroplaner.

29. Omfattar såväl grundskolor och motsvarande skolformer som gymnasie- och gymnasiesärskolor.

Lagen berör inte *utbildad personal*. Det är önskvärt att verksamheten drivs av akademiskt utbildade bibliotekari i samarbete med pedagoger och skolläring, men den kan även skötas av annan personal på skolan.

Med ett undantag är det ingen av de som arbetar som skolbibliotekari i grundskolan i Botkyrka som är utbildade bibliotekari (de vi har intervjuat har haft en bakgrund som specialpedagoger, lärare och fritidsledare).

Vi har även fått beskrivet att det finns grundskolor som inte har någon skolbibliotekspersonal alls. Från intervjuerna har vi fått beskrivet att omfattningen på skolbibliotekariernas tjänster varierar stort (allt från mellan 2 timmar i veckan till heltid), vilket inverkar på deras möjligheter att kunna stötta i det läsfrämjande arbetet.

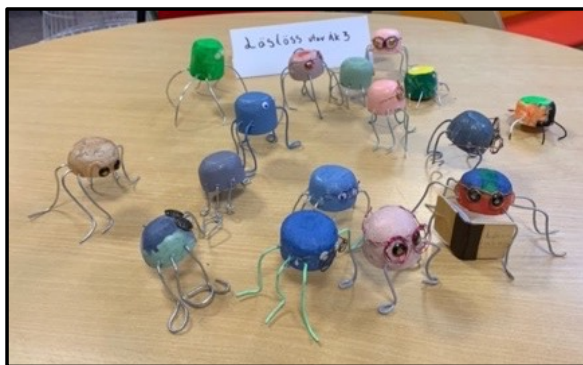
Varierad bild av Botkyrkas skolbiblioteksverksamhet

Kvalitet och omfattning av den biblioteksverksamhet som erbjuds eleverna varierar

I utredningen kan vi se att det främst är två faktorer som inverkar på skolbibliotekens läsfrämjande arbete: det är dels tiden som finns till förfogande till att arbeta som skolbibliotekari och med läsfrämjande arbetet, dels i vilken grad skolbiblioteket och det läsfrämjande arbetet är integrerat i den pedagogiska verksamheten på skolan som helhet.

Vi har i intervjuerna med skolbibliotekari på ett urval grundskolor fått en varierad bild av både skolbiblioteksverksamheter som arbetar mycket med språk- och läsfrämjande insatser, där de arbetar med goda förebilder för läsande och där fokus ligger på att diskutera läsandet och inte på prestationen i läsandet (se exempel 1 nedan) samt verksamheter med mindre möjligheter att utföra läsfrämjande arbete (se exempel 2 nedan).

Exempel (1) på skola där skolbiblioteket arbetar mycket med språk- och läsfrämjande insatser. På den här skolan utgör det läsfrämjande arbetet en naturlig del av verksamheten och skolbiblioteket har, med rektorns stöd, en roll i skolans pedagogiska verksamhet. Här ses läsning som en angelägenhet för alla på skolan och det är inte enbart skolbibliotekarien och svenskaläraren som ska arbeta med läsning utan läsfrämjande insatser görs till exempel även på idrotten där de har bokorientering, slöjden där de tillverkar läslöss, fritidshemmet där de har högläsning och pratar om böcker och där det finns bokkorgar som visar att det är en aktivitet eleverna kan välja och under läslovet serverades lunchmat enligt läsveckans meny, exempelvis "Pelle Svanslös svanslösa fisk med potatismos".

Läslöss som årskurs 3 gjort på träslöjden.

Skolbiblioteket beskrivs som ett centralt nav i skolan³⁰, dit elever kan gå för att vara, studera, ta del av både skön- och studielitteratur med mera.

Skolbibliotekarien beskriver att hen arbetar läsfrämjande och med läsförståelsestrategier på följande sätt:

”

Jag sitter inte här i biblioteket hela tiden utan jag är också ute i tolv klasser och läser högt och jobbar med läsförståelsestrategier. Det är alla klasser i årskurs 1-4. Ettor och tvåor har en egen bibliotekstid i biblioteket när de får komma och låna bara de. Så att jag verkligen har tid att hjälpa dem. Sedan treor, fyror och femmor kommer när biblioteket är öppet på morgonen varje dag och kan låna då. Så vi undervisar i lässtrategier genom aktiv högläsning. Sedan pratar vi mycket om boksamtal.”

30. Även skolbiblioteket på gymnasiet (här har vi enbart intervjuat en gymnasieskola med två utbildade bibliotekariéer) utgör ett centralt nav i skolans verksamhet. De arbetade aktivt med läsfrämjande verksamhet och utgjorde en plats dit eleverna kom för att studera, läsa, låna. Genom bibliotekets utformning med studieplatser och läsplatser blir det en naturlig plats för elever att bli stärkta i språk- och läsfrämjande arbete. Skolbiblioteket har bokcirkel och bokklubb.

”

Jag har också jobbat aktivt med att eleverna ska prata böcker. Jag vill att de ska prata om böcker precis som man pratar om andra fritidsintressen. Dataspel eller filmer och så. Så vill jag att de ska prata om böcker. Det syns om böcker överallt. I matsalen. Vi har temaveckor om fantasy. Snackat har kommit igång om böcker. Och när det är tyst läsning på morgonen – då läser de. Tidigare var det många som kanske lånade en bok, men sen så märkte man att 'jamen de läser inte'. De hade ingen behållning av texten, de hade lärt sig att efter en viss tid är det dags att vända blad. Men nu läser de.”

Av skolbibliotekariens beskrivningar av det språk- och läsfrämjande arbetet framgår det att de försöker arbeta så heltäckande och långsiktigt som möjligt. För att exemplifiera på bredden av det arbete som görs beskriver skolbibliotekarien att hen till exempel är med på alla föräldramöten för att ha möjlighet att prata om högläsningens betydelse och på höstlovet har biblioteket öppet för föräldrar.

Utöver det läsfrämjande arbetet kan skolbiblioteket även utgöra en plats dit elever kan gå för läxhjälp/studiehjälp med mera.

Exempel (2) på skolor där skolbiblioteket har mindre möjligheter att utföra läsfrämjande arbete.

På de här skolorna har skolbiblioteket ofta en mindre roll i skolans pedagogiska verksamhet. Anledningarna varierar, exempelvis beskriver en skolbibliotekarie i citatet nedan en situation där hen arbetar deltid (med begränsade resurser till förfogande):

”

Jag jobbar en dag i veckan. Min tid går mest åt till att låna ut böcker, sortera böcker och fixa till. Biblioteket är öppet så eleverna kan komma in och låna utan att jag är här. Så när jag kommer nästa gång finns det böcker som behöver sorteras in och ställas i ordning.”

I intervjuerna har vi fått beskrivningar från några av skolbibliotekarierna på dessa skolor att de, utöver biblioteketsarbetet, även fått en roll att arbeta med elever med funktionsvariationer, exempelvis vara stödpersoner för elever med funktionsvariationer (arbeta med små grupper med specifika elever) eller att de får ha ansvaret för digitala hjälpmedel som Legimus, Inläsningstjänst och se till att eleverna kan använda dem.

Skolbiblioteken blir mer som ett rum/en lokal, dit eleverna kan gå för att låna böcker eller för att studera eller bara vara i. Det görs såklart läsfrämjande arbete även på de skolbibliotek som ingår i exempelgrupp 2, men vi upplever att det läsfrämjande helhetsgreppet saknas, det vill säga det läsfrämjande arbetet utgör inte en naturlig del av hela skolans pedagogiska verksamhet.

Med utgångspunkt från utredningen kan vi se att den främsta faktorn för det läsfrämjande arbetet är att **skolan prioriterar att skolbibliotekarien har en central roll i skolans pedagogiska verksamhet** och att det **finns en dedikerad, central yta för skolbiblioteket** (minimikrav). Därutöver är det önskvärt med tillgång till bra lokaler och att de är bemannade, vilket ligger i linje med det särskilda yttrande som tre ordinarie ledamöter i Läsrådet gjorde gällande Kulturrådets kartläggning *Nuläge om barns och ungas läsning*, där de reserverade sig mot frånvaron av en rekommendation kring tillgång till bemannade skolbibliotek i alla skolor enligt SOU 2021:3.³¹

Främst pedagoger på lågstadiet som nyttjar biblioteket

Generellt har vi fått beskrivet att skolbiblioteken mer frekvent nyttjas bland pedagoger på lågstadiet och en bit upp på mellanstadiet jämfört med pedagoger på högstadiet, vilket ligger i linje med Skolinspektionens³² iakttagelser kring att läsningen får mindre utrymme i undervisningen ju äldre eleverna blir.

Cirkulationsbibliotek

Utöver skolbiblioteken finns också två cirkulationsbibliotek som lånar ut böcker i klass- och gruppuppsättningar till skolorna. De är uppdelade i en sydlig och en nordlig del, varav den nordliga har en högre grad av mångspråkslitteratur.

I intervjuer med tjänstepersoner har vi fått beskrivet att cirkulationsbiblioteken används i låg omfattning, vilket de beskriver till stor del kan bero på att skolorna nyligen fick extra medel, där flera valde att köpa in egna klassuppsättningar av böcker.

Elevernas bild av skolbiblioteken

Några enstaka av de ungdomar vi intervjuat på grundskolan och några bland ungdomarna vi intervjuat på gymnasiet har lyft att de är på skolbiblioteket ibland och att de har en bra dialog med bibliotekarien som de får lästips av eller utbyter lästips med.

31. Kulturrådet (2023:41).

32. Skolinspektionen (2022).

En av gymnasieungdomarna beskriver exempelvis:

”

Jag brukar låna böcker från skolbiblioteket [gymnasiet]. Jag började på gymnasiet i början av pandemin. Det biblioteket är väldigt stort, väldigt öppet, högt i tak. Det finns många böcker och om man har förslag är bibliotekarierna väldigt bra på att beställa in böcker, så det har varit mycket så att jag lånat mycket från dem. Men sen har man inte alltid hunnit läsa allting eftersom det vart mycket i skolan under de första åren. Jag har kommit med förslag på böcker att köpa in och jag har en väninna som ofta kommer med förslag. De har faktiskt köpt in många av de böckerna. Det känns bra att de gör det. Det är inte ofta så att biblioteken är uppdaterade för det ungdomar lär sig. Nu är det mycket trendigt med böcker på TikTok och Youtube som kanske främst är på engelska och som biblioteken kanske inte har koll på i Sverige. Då kan det kännas skönt att kunna rekommendera och veta att de ganska snabbt kan köpa in de böckerna.”

Flera av de intervjuade barnen och ungdomarna beskriver att de har/hade tillgång till skolbibliotek när de går/gick på låg- och mellanstadiet. Flera beskriver också att de brukar/ade låna böcker där under denna period. En tioåring beskriver exempelvis:

”

Jag gillar boken Amulett. Det är om en tjej som flyttade in till deras ... ett gammalt hus. Sen hittar hon en gammal amulett. Den är jättebra för de fightas. Jag hittade boken på skolbiblioteket. Vi brukar få gå dit och låna böcker ofta. Sen efter vi går ut till saccosäck. Vi brukar läsa där tills vi ska gå tillbaka till klassrummet igen.”

Flera av de intervjuade ungdomarna beskriver även, i linje med citatet nedan, att det i lågstadiet var mer populärt med skolbibliotek än vad det är i högstadiet:

”

Det känns som jag är bland de enda på vår skola som besöker det [skolbiblioteket] nu. Men på lågstadiet var det mycket populärare. Vi brukade gå någon gång varannan månad för att låna en ny bok att läsa. På mellanstadiet kunde man gå dit [skolbiblioteket] när man ville... när man ville läsa någonting. På rasten eller kanske på någon lektion så kunde man få gå dit ibland. Nu på högstadiet är det bara öppet en dag i veckan och då är det bara på rasten man går dit. Det är typ bara jag från min egen årskurs och ett par personer från de andra årskurserna. Men de är mest där och kollar runt. Det är inte jättemånga som lånar böcker där. Så har vi inte ett ordentligt lånesystem, så det är bara att man pratar med bibliotekarien och så får man ta hem den och sen ta tillbaks den.”

I citatet ovan nämns att skolbiblioteket inte har ett ordentligt lånesystem. På de skolbibliotek där man inte använder sig av det administrativa systemet för att registrera utlånen medför det att det blir fel vid uppföljningen av utlåningsstatistiken.

Några av de intervjuade ungdomarna beskriver att de ibland är kvar på skolbiblioteket och gör klart skolarbetet medan andra beskriver att de tycker det är skönt att byta miljö och göra läxorna annanstans (till exempel hemma, på folkbiblioteket). Några har också beskrivit växlingen mellan skol- och folkbibliotek, där de ibland sitter på skolbiblioteket och studerar, men att de oftast ändå väljer att gå till folkbiblioteket efter skolan för att läsa böcker eller för att studera då det är deras fritid.

I beskrivningarna gällande barnen och ungdomarna på låg-, mellan- och högstadienivå blir det tydligt hur viktigt det är med kompletterande och kompenserande arenor och hur viktigt det är med samarbete mellan skola, skolbibliotek och folkbibliotek för det språkutvecklande och läsfrämjande arbetet. Vi har också fått beskrivningar från några barn- och ungdomsbibliotekarier på folkbiblioteken att det på läxhjälpen ibland hänt att ungdomar lyfter för dem att de har läs- och skrivsvårigheter och att de utifrån det hjälper till att ta kontakt med skolan så att ungdomen får stöd.

Omtag gällande skolbiblioteksverksamheten

En av de intervjuade tjänstepersonerna beskriver att många rektorer hanterar skolbiblioteken som en budgetpost:

”

Ganska många skolor når upp till lägsta lagkravet, men vi har inte en väl fungerande skolbiblioteksverksamhet och det finns skolor där det knappt finns verksamhet. Sen finns en del skolledare som gärna skulle vilja ha det, men jag har fått det beskrivit som att 'det är en budgetpost'. Det är så man ser på skolbiblioteken.”

En skolbibliotekarie beskriver dock att hen upplever att attityderna gällande vikten av läsning börjar ändras:

”

Tidigare år har det till och med varit några av pedagogerna som tyckt att det är onödigt att ha hela det här utrymmet [skolbiblioteket] till en massa böcker. Det är väl bättre att använda det till något annat.

”

Men jag upplever att det ändrats de senaste åren. Det handlar väl om att det sista tiden varit mycket prat om att det är viktigt med läsning, att det är en skatt att ha en massa böcker. Min bild är att det inom skolans värld på nytt har börjat pratas om att det är viktigt med läsning.”

Några av de intervjuade tjänstepersonerna beskriver även att Utbildningsförvaltningen påbörjat ett **omtag gällande skolbiblioteksverksamheten**, där de arbetar med att stärka skolbibliotekens roll på grundskolorna. De beskriver exempelvis att det hösten 2022 påbörjades en kompetensutvecklingssatsning för dem som är ansvariga för skolbiblioteken.

Bra exempel på samverkan med folkbiblioteken

Vi ser stora skillnader i hur aktiv relationen mellan skol- och folkbibliotek är. I intervjuerna framkommer det att båda verksamheterna efterfrågar en samverkan, men att den av olika anledningar upplevs som svår att få till. Flera barnbibliotekarier på folkbiblioteken beskriver till exempel att de lägger mycket tid på att kontakta skolor för att erbjuda besök exempelvis inom ramen för kulturella allemansrätten, ofta med lågt utfall.

Ett exempel där medarbetare på både skol- och folkbibliotek beskriver att samverkan fungerar bra är i Fittja (se Insikt #11).

Reflektioner och rekommendationer

Gå tillbaka till kärnan – Vad är skolbibliotekens syfte?

Det vi har mötts av i utredningen är en stor variation i kvaliteten på skolbiblioteken och stor variation på skolbibliotekens delaktighet i den pedagogiska verksamheten.

Då vi ser att skolbibliotekens verksamhet kan ha en viktig utjämnande effekt för barn och ungdomar i socioekonomiskt utsatta områden behöver skolbiblioteksverksamheten än mer integreras i skolans pedagogiska verksamhet, vilket även ligger i linje med Skolinspektionens slutsatser³³.

Vi rekommenderar därför att verksamheten som helhet går tillbaka till kärnan och reflekterar kring syftet med skolbiblioteksverksamheten snarare än att se den som ett krav från Skolverket. Att Utbildningsförvaltningen och Kultur- och fritidsförvaltningen i samverkan sätter målet för vad man vill uppnå med skolbibliotek och varför de ska finnas. Viljeinriktningen i detta arbete bör ta utgångspunkt från hur skolbibliotek kan stärka språkutveckling, läsfrämjande, den övriga pedagogiska verksamheten i skolan och hur det kan bidra till att överbygga socioekonomiska klyftor.

Skapa utrymme för kompetensutveckling

Vi har fått beskrivet att Utbildningsförvaltningen arbetar med en utveckling av skolbiblioteksverksamheten. Under hösten 2022 påbörjades genomförandet av kompetensutvecklingsinsatser för kommunens skolbibliotekarier. Här krävs det dock att skolbibliotekarierna ges tiden att delta i dessa kompetensutvecklingsinsatser.

Vi rekommenderar att samtliga skolors bibliotekarier får tillgång till de kompetensutvecklingsinsatser som Utbildningsförvaltningen arbetar med, de bör även få mer tid till förfogande så att även de skolbibliotekarier som verkar på deltid har möjlighet att ta del av insatserna.

Vi rekommenderar även att samtliga rektorer stärks i kunskaper om vikten av skolbibliotekariernas stöd i det läsfrämjande arbetet.

33. Skolinspektionen (2018).

Insikt #9 Komma in i samhället

I intervjuerna är det tydligt hur folkbiblioteket på olika sätt bidrar till att nyanlända blir en del av samhället. Biblioteket blir en central plats för många nyanlända i deras etablering och integration. Flera av de intervjuade vuxna berättar hur de genom att delta på språkcafé både kommer in i det svenska språket, får en förståelse för det svenska samhället och blir en del av en gemenskap. De beskriver också hur de genom biblioteket får tillgång till litteratur för sfi och vidare studier. Några enstaka beskriver också att de får tillgång till litteratur på sitt modersmål. Majoriteten beskriver dock att de inte har tid att läsa på sitt modersmål, då fokus ligger på att lära sig svenska och det tar all deras kraft och energi.

I flera av de nyanlända vuxnas berättelser är det tydligt hur en kombination av sfi-studier, språkcafé och läxhjälp kortar tiden för dem att komma in i det svenska språket.

Flera har också relaterat till deltagande i bibliotekets andra språkstödande aktiviteter som för dem gjort stor skillnad i att komma in i språket, gemenskapen och samhället. Exempelvis har bok- och filmklubbar, matlagningsaktiviteter och sagostunder nämnts. I insikt #3 och #6 i tidigare kapitel finns berättelser som exemplifierar betydelsen av språkstödande programverksamhet.

Här följer fyra citat av en tioårig kille som på olika sätt beskriver hur bibliotekets verksamhet har gjort skillnad från när han kom till Sverige vid 8 månaders ålder tillsammans med sin familj.

”

När jag var liten, vi har varit här på biblioteket på sagostund. Alltså de där [dockorna] ... två fågel och en ko. Vi fick röra på dem och sen prata till varandra typ. Kan du berätta om den här ankan? Vi fick prata mer om ankorna. Jag minns inte vad bibliotekarien heter, men jag vet hur hon ser ut.”

”

Min mamma läser för oss på vårt språk för hon kan inte så mycket svenska. När jag var liten läste vi mest... När jag var 6 år kom vi här [folkbiblioteket]. Jag minns jag satt på den här kanten. Det var en tjej som kom, hon läste en bok för oss på svenska.”

”

Jag har varit på biblioteket [folkbiblioteket] sen jag var liten. Jag minns att jag var här när jag var 5 år. Jag kom här och läste med min mamma på mitt egna språk. Nu när jag är 10 år, jag läser jättemycket själv. Jag lär mig många ord som jag inte förstår. Det är roligt.”

”

Om du kommit till Sverige, du kan typ komma till biblioteket och om du kan inte svenska, du kan ta en svenskbok och läsa den. Du kan förstå många, många, många ord. När jag var liten, jag kunde inte prata svenska. Sen min mamma och pappa sa, kom vi går till biblioteket. När jag kom här så lärde jag mig säga ”Hej”, och jag sa ”Hej” och sådär fortsatte det. Nu jag är 10 år, nu kan jag allting. Typ svenska.”

Förståelse för språket och förståelse för samhället är tätt sammanflätade

En av de intervjuade biblioteksmedarbetarna beskriver tydligt hur språket och samhället hänger samman i de två citaten nedan:

”

Ingången till språket är genom att förstå samhället.”

”

Om man ska ta ansvar för sitt samhälle, måste man kunna läsa och skriva. Om vi inte lär oss svenska språket, om samhället, sitter någon annan där uppe och bestämmer över oss. Språket är ett hav, där en del ligger hos dig, en del ligger hos dig och en del ligger hos dig.”

Vi har fått beskrivet för oss hur nyanlända, genom att kliva in på biblioteket, blir en del av något större. De blir en del av samhället och gemenskapen. I rapporten *Sen går jag hem när det stänger* av Ola Pilerot och Jenny Lindberg så beskriver de i sina slutsatser, enligt vår tolkning, att nyanlända genom biblioteket blir inkluderade i, och bidrar till, vårt gemensamma sociala kapital³⁴.

Integrationsforskaren och sociologen José Alberto Diaz har lyft fram sju dimensioner för att belysa integrationsprocessens mångdimensionalitet: *ekonomisk integration (strukturell integration); social integration; boendeintegration; politisk integration; familjeintegration; kommunikativ integration och personlig integration*³⁵. I berättelserna vi tagit del av under utredningen kan vi se att samtliga dimensioner berörs genom bibliotekets verksamhet, speciellt om de nyanlända deltar i språkstödande och läsfrämjande programverksamhet.

Vi kan också dra slutsatsen att en mer effektiv integration och etableringsprocess skulle äga rum med en tydligare strategisk samverkan (för språk- och läsfrämjande) mellan mottagningsenheten (socialtjänsten), folkbibliotek, sfi, vuxenutbildning och arbetsmarknad. Samverkan bör ske med hela familjen i åtanke.

34. Pilerot, Ola & Lindberg, Jenny (2018).

35. Diaz, J.A. (1997).

Insikt #10 Livslångt lärande och ett förändrat utbildningslandskap

Livslångt lärande och förändringar i utbildningslandskapet är två viktiga frågor som påverkar samhället som helhet. Tidigare var utbildning ofta något som avslutades efter grundskolan, gymnasiet eller universitetet, men nu förväntas människor att ständigt fortsätta lära sig och att utvecklas genom hela livet. Det finns flera faktorer som har drivit fram denna förändring. Teknologisk utveckling och digitalisering har gjort det möjligt att få tillgång till utbildning från hela världen, när som helst och var som helst. Samtidigt har arbetsmarknaden blivit alltmer konkurrenskraftig och kräver ständig kompetensutveckling för att man ska kunna hålla sig relevant.

I Vinnovas rapport *En hållbar infrastruktur för vuxnas livslånga lärande* reflekterar de runt att det behövs en struktur för vuxnas lärande (systemnivå) för att möta den omställning som samhället står inför.³⁶

Samtidigt som denna förändring öppnar upp för nya möjligheter för människor att utbilda sig och utvecklas, finns det också utmaningar. Tillgång till utbildning och kompetensutveckling kan vara ojämnt fördelat och många kan fortfarande känna sig osäkra på hur de ska navigera i det nya utbildningslandskapet.

Ett förändrat utbildningslandskap kan innebära nya förväntningar och behov av stöd bland besökarna på folkbiblioteken. Folkbiblioteket kan bistå med stöd och hjälp i

avancerade artikel- och databassök samt tillgång till databaser och facklitteratur. Det kan också medföra att behovet av tysta studieplatser samt platser för digitala möten ökar, exempelvis som de studierum som finns att tillgå på Tumba bibliotek.

Under intervjuer och observationer har vi mött några enskilda av dessa nya vuxenstuderande som exempelvis läser på universitet på distans, men har folkbiblioteket i Botkyrka som sitt studiebibliotek istället för universitetsbiblioteket.

Nya möjligheter att nå ut till nya målgrupper

Ett förändrat utbildningslandskap öppnar upp för att nå nya besökare och att återuppta bekantskapen med gamla.

Vi har i tidigare studier, som haft mer fokus på biblioteksbesöket, kunnat se att det finns "fönster" för när det sker nyrekrytering av biblioteksbesökare. Det är hos de individer där det sker en större livsförändring, som exempelvis att de kommer som nya till Sverige eller att de omskolar sig, exempelvis på Vuxenutbildningen.

36. Ramsten, Anna-Carin; Bursell, Cecilia & Engström, Rebecka. Vinnova (2021).

Insikt #11 Behövs en gemensam strategi för arbetet med livslångt läsande i kommunen

Det läsfrämjande arbetet behöver ha en central verksamhetsövergripande position i kommunens strategiska arbete

För att det *läsfrämjande och språkstödjande* arbetet ska vara effektivt, både resurs- och utfallsmässigt, behöver arbetet ramas in i en strategi och en målinriktning på ledningsnivå.

I utredningens resultat möts vi återkommande av att det efterfrågas mer samverkan, koordinering av läsfrämjande och språkstödjande insatser mellan kommunens verksamheter (och även civilsamhället) för att möta uppgiften med att verka för läskunnighet och ett livslångt läsande.

Det läsfrämjande och språkstödjande arbetet behöver ha en central position i Botkyrka kommuns arbete både på strategisk, taktisk och operativ nivå och behöver genomsyra "samtliga verksamheter" på ett mer tydligt och uttalat sätt.

Att arbeta strategiskt mot exempelvis en vision som "Botkyrka är kommunen där alla läser" kräver ett långsiktigt perspektiv som sträcker sig över mandatperioder. Det är ett beteendeförändrande arbete som handlar om att etablera strukturer och rutiner för samverkan och prioritering.

Fittja-området är ett gott exempel på hur folkbibliotek, förskolor, skolor, BVC, fritidsgårdar, bostadsbolag m fl arbetar tillsammans och samverkar runt exempelvis *Bokstart* och den *kulturella allamensrätten* för att stärka språkutveckling och läsande bland barn och unga i området. Detta beskrivs mer i följande avsnitt i denna insikt.

Läskunnighet och läsförmåga är centralt för ett fungerande och välmående samhälle. Det är en grundpelare för demokrati och för att samhället ska ha tillgång till utbildad arbetskraft och en förutsättning för ett gott näringslivs- och innovationsklimat. Utbildning, läskunnighet och läsförmåga är också vår bästa garanti mot kriminalitet och utanförskap.

Kulturrådet betonar barns och ungas läsning som en ödesfråga för hela samhället i sin rapport *Nuläge om Barns och ungas läsning* (2023).³⁷

37. Kulturrådet (2023).

Det läsfrämjande arbetet behöver prioriteras sektorsövergripande

Inom flera av kommunens verksamheter finns ett bra samarbete i det *läsfrämjande och språkstödjande arbetet*. Men vi möts samtidigt av att många skolor och pedagoger inte använder sig av de läsfrämjande insatser som folkbiblioteket erbjuder genom den *kulturella allemansrätten*.

Det finns också BVC och öppna förskolor i Botkyrka som inte samverkar för *Bokstart*, vilket gör det svårt för barnboksbibliotekarierna att göra ett hembesök hos familjer när barnen är sex månader gamla och lämna bokpaket samt prata om hur man kan prata, läsa och sjunga med barn.

I Fittja-området nyttjas dessa erbjudanden på samtliga skolor, där alla barn får göra ett besök på Fittja bibliotek i förskoleklass då de får ett lånekort samt att de i årskurs 4 på nytt besöker folkbiblioteket för ett inspirerande bokprat. Det finns ett gott samarbete med BVC och förskolan. I övriga delar av kommunen får barn- och ungdomsbibliotekarierna arbeta hårt för att nå ut med dessa erbjudanden.

Att samtliga barn får ta del av dessa språk- och läsfrämjande insatser borde vara ett obligatorium, såsom i Fittja-området, och inte något som är upp till varje pedagog, rektor eller sköterska på BVC att kunna välja bort.

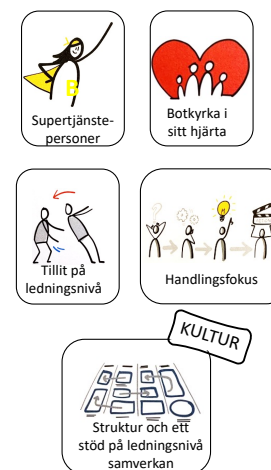
För att ett språkstödjande och läsfrämjande arbete ska vara så effektivt som möjligt behöver det genomsyra alla verksamheter och helst koordineras. Det kan ske genom att exempelvis skola, fritidshem, fritidsklubbar, fritidsgårdar och folkbibliotek samplanerar sina språkstödjande och läsfrämjande arbeten så att de kompletterar och kompenserar varandra. Ett sådant gemensamt arbete signalerar att läsning är viktigt och att det finns ett genuint intresse från vuxenvärlden. Det ökar också möjligheten för de vuxna att samtala och interagera kring barns och ungas läsning.

Fittja-området – gott exempel

Vad skiljer Fittja-området från de övriga områdena i Botkyrka när det kommer till samverkan mellan verksamheter?

Flera tjänstemän beskriver att deras samverkan har formaliserats av de utmaningar som Fittja centrum har haft, där lösningen har legat i samverkan, att tillsammans äga situationen och att gemensamt kraftsamla för att lösa situationen. De beskriver också att de från ledningsnivå har haft ett gott stöd och struktur som visar att detta är vägen.

Fittja-området

Idag är samtliga verksamheter i Fittja-området inställda på att "det är så här vi arbetar", vilket gör att något annat alternativ inte finns.

Samtliga parter vi intervjuat har beskrivit att de tillsammans ansvarar för barn och ungdomar i sitt område. Att höra av sig till varandra (skola/ fritidshem/ fritidsklubb/fritidsgård/fältare/vårdnadshavare) är naturligt när det är något barn/ungdom/grupp som behöver extra stöd eller har gjort en bra insats. De har en aktiv dialog med varandra. Är det några barn eller ungdomar som har önskemål eller förslag på något som borde göras så hör tjänstepersonerna av sig till varandra för att lösa det.

En tjänsteperson beskriver:

”

Det finns inga isolerade öar. Det som ett barn eller ungdom gör på en plats kommer alla att få veta om [verksamheter som skola fritids, folkbiblioteket, bostadsbolag].”

Folkbibliotekets expertis

För att ett läsfrämjande arbete ska kunna äga rum och att det inom de olika verksamheterna ska finnas läsande förebilder kan det behövas ett stöd som stärker kommunens tjänstepersoner (exempelvis fritidspersonal, förskole- och grundskolepedagoger) att våga/kunna ha bokprat, högläsning och arbeta språkutvecklande och med det utvidgade textbegreppet.

Vi ser en fördel med att folkbiblioteket får ett uttalat ansvar att samordna hela kommunens läsfrämjande arbete och att de får ett dedikerat uppdrag att stärka andra verksamheter.

I Utbildningsförvaltningens verksamhetsplan skulle dessa utbildningar/föreläsningar kunna genomföras inom ramen för synkade studiedagar i början och slutet av terminen eller genom de kommunala nätverksgrupperna (exempelvis ämneslärarnätverk).

REFERENSER

Referenser

Andersson, Yvonne (2021). *Ungar & medier 2021: En statistisk undersökning av ungas medievanor och attityder till medieanvändning*. Statens medieråd.

Bornemark, Jonna (2020). *Horisonten finns alltid kvar: Om det bortglömda omdömet*.

Diaz, J.A. (1997) *Primärintegration och bidragsberoende. Studie av integration och tidigt bidragsberoende inom det kommunala flyktingmottagandet*. Stockholm, Statens invandrarverk.

Ehn, Billy & Lövgren, Orvar (1996). *Vardagslivets etnologi: Reflektioner kring en kulturvetenskap*. Stockholm, Natur och Kultur.

Falk, Elisabeth. *Kulturvanor i Sverige 1987–2021*. SOM-rapport nr 2022:32. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Kulturrådet (2023). *Nuläge om barns och ungas läsning. Med samverkan i fokus*. Stockholm, Kulturrådet.

Pilerot, Ola & Lindberg, Jenny (2018). *Sen går jag hem när det stänger. En studie av nyanländas biblioteksanvändning*. Regionbiblioteket i Uppsala.

Popper, Karl (2020) *Det öppna samhället och dess fiender*.

Ramsten, Anna-Carin; Bursell, Cecilia & Engström, Rebecka. (2021) *En hållbar infrastruktur för vuxnas livslånga lärande*. VR 2021:04. Vinnova.

SCB. *Boendesituation bland gymnasieelever. Större andel trångbodda bland gymnasieelever som ej var behöriga till gymnasieskolan*. SCB.

Skolinspektionen (2018). *Skolbiblioteket som en pedagogisk resurs*. Dnr: 400:2016:11433. Stockholm, Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2022). *Läsfrämjande arbete i grundskolan med särskilt fokus på undervisningen i svenska i årskurs 4–6*. Rapport 2020:8002. Stockholm, Skolinspektionen.

Skolverket (2017). *PIRLS 2016. Läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv*. Internationella studier, rapport 463, 2017. Stockholm, Skolverket.

Splitvision Research (2014). *Kartläggning av göteborgarnas behov och önskemål av öppettider på folkbiblioteken*. Kulturförvaltningen, Göteborgs Stad.

Splitvision Research (2015). *Etnografisk målgruppsundersökning av zoom2-besökare*. Kulturförvaltningen, Göteborgs Stad.

Splitvision Research (2017). *En plats för alla. Behovs- och användarundersökning gällande folkbiblioteken i Göteborg*. Kulturförvaltningen, Göteborgs Stad.

Splitvision Research (2020). *En bra plats att vara på. En etnografisk kundundersökning om vad bibliotekets besökare tycker om verksamheten*. Folkbiblioteken i Lunds kommun.

Splitvision Research (2020). *Folkbibliotekets betydelse under Corona*. Göteborgs Stadsbibliotek.

Sörlin, Sverker (2019). *Till bildningens försvar: Den svåra konsten att veta tillsammans*.

Tattersall Wallin, Elisa; Carlsson, Tobias & Gunnarsson Lorentzen, David (2022). *Läsning av tryckta böcker ökar bland unga*. I Andersson, Ulrika; Oscarsson, Henrik; Rönnerstrand, Björn & Theorin, Nora (red). *Du sköra nya värld*. Göteborg, SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Utbildningsförvaltningen, Botkyrka kommun (November 2022). *Resultatrapport Förskoleklasskartläggningen HT 2022 för Botkyrkas grundskolor*.

Zimmerman, Fredrik (2022). *Nya vägar till en likvärdig skola. Hur teorier om antipluggkultur leder fel och vad vi istället kan göra för att fler pojkar ska lyckas i skolan*. Liber.

Ljudpodd

Hello Future (Värd). (Mars 2023) *Pernilla Glaser om komplexitet och flum i innovationsprocessen, #86*. [Ljudpoddavsnitt] I Transformationspodden. Hello Future.
<https://hellofuture.se/aktuellt/86-pernilla-glaser-om-komplexitet-och-flum-i-innovationsarbetet/>

Webbplatser

Fakta om Botkyrka (hämtad 230307):

<https://www.botkyrka.se/kommun-och-politik/statistik-och-oppna-data/fakta-om-botkyrka>

SCB, Stora skillnader mellan kommunerna i hur trångt vi bor (hämtad 230306):

<https://www.scb.se/hitta-statistik/redaktionellt/stora-skillnader-mellan-kommunerna-i-hur-trangt-vi-bor/>

Segregationsbarometern, Boverket (hämtad 230306):

<https://segregationsbarometern.boverket.se>

Siris, Skolverket (resultat för nationella prov) (hämtad 230110):

https://siris.skolverket.se/reports/rwservlet?cmdkey=common&geo=1&report=gr_delprov_ak6&p_verksamhetsar=2022&p_kommunkod=0127&p_lankod=01&p_hmantyp=&p_hmankod=&p_flik=G&p_amne=Svenska

Statistik från SCB gällande stora hushåll med nio personer och fler (hämtad 230305):

<https://experience.arcgis.com/experience/4c8f64c3789749738decf4bd85c42aad>

OM SPLITVISION RESEARCH

Om Splitvision Research

Splitvision Research är ett etnografiskt undersöknings- och utvärderingsföretag och vi som arbetar i företaget är utbildade socialantropologer/etnologer och följeforskare.

Vi genomför utredningar, undersökningar och utvärderingar där våra uppdragsgivare vill nå en djupare och bredare kunskap om företeelser och kunder. Grunden i vårt arbete är det etnografiska hantverket. Med hjälp av det kan vi förstå människors beteenden på djupet och sätta dem i relation till den kulturkontext som de ingår i.

Vi har kunskap och metoder för att kunna analysera och förstå komplexa och känsliga sammanhang.

Vi är ett oberoende konsultföretag. Företaget startade 2001 och vi är det företag i Sverige som har arbetet längst med etnografiska undersökningar och utvärderingar.

I egenskap av socialantropologer och etnologer kan vi skapa förståelse för hur tillvaron upplevs ur användarnas perspektiv. Som vi ser det är det en viktig grund vid alla former av utvärderingar och undersökningar.

För mer information besök gärna vår webbsida:
www.splitvisionresearch.se

Ni är även varmt välkomna att kontakta oss:
Nancy Aponno: 0730-39 78 33, nancy@splitvisionresearch.se
Jonas Modin: 0702-24 24 70, jonas@splitvisionresearch.se

BILAGOR

Bilaga 1 – Workshop i syfte att stärka Botkyrkas arbete med "det livslånga läsandet"

Den 9 februari 2023 genomfördes en workshop med totalt 18 deltagare³⁸ från en bredd av Botkyrkas förvaltningar samt civilsamhället som representerade både en operativ och taktisk nivå.

Syftet med workshoppen var att utifrån insikterna från *Läsandeutredningen* diskutera, reflektera och skapa aktionsutrymme i det gemensamma arbetet med att stärka det livslånga läsandet.

Inledningsvis presenterade Splitvision Research insikter från *Läsandeutredningen*. Därefter arbetade deltagarna med två övningar: "Framgångsfaktorer för att Botkyrka ska kunna bli kommunen där alla läser" samt "Arketyper".

38. Medverkande på workshoppen var biblioteksmedarbetare, enhetschefer, verksamhetschefer från Konst & bibliotek, Kultur- och fritidsförvaltningen, Kultur- och fritidsdirektören, medarbetare på Botkyrka Vuxenutbildning, medarbetare på Verksamhetsstöd och verksamhetschef Utbildningsförvaltningen samt verksamhetsutvecklare på Changers Hub.

Framgångsfaktorer för att Botkyrka ska kunna bli kommunen där alla läser

Workshopsdeltagarna fick individuellt fundera kring och skriva ner vad som utgjorde de tre främsta framgångsfaktorerna för den fiktiva framtida löpsedelrubriken "*Så blev Botkyrka kommunen där alla läser*". Deltagarna fick sedan läsa igenom samtliga deltagares förslag och därefter individuellt rösta på vad de ansåg var de tre främsta förslagen. Följande tre framgångsfaktorer valdes ut. Dessa diskuterades därefter i grupp.

- **Framgångsfaktor 1:**
Samtliga skolbibliotek har utbildade bibliotekarier – spelar roll i undervisningen.
- **Framgångsfaktor 2:**
Politiken pekar ut Livslångt läsande som ett prioriterat område.
- **Framgångsfaktor 3:**
Läsning finns dagligen på schemat (från förskolan till gymnasiet till vuxenutbildningen).

Så blev Botkyrka kommunen där alla läser

Här är de tre framgångsfaktorer:

1. Samtliga skolbibliotek har utbildade bibliotekariär - spelar roll i undervisningen
2. Politiken pekar ut Livslångt läsande som ett prioriterat område
3. Läsning finns dagligen på schemat (från förskolan till gymnasiet till vuxenutbildningen)

Huvuddragen gällande diskussionerna för framgångsfaktor 1–3

Samtliga grupper lyfte att framgångsfaktor 1 och 2 hör ihop och påverkar varandra. För att det ska kunna finnas utbildade bibliotekariär på samtliga skolbibliotek behövs det ett "politisk pekande" samt en prioriterad budget. Detta då det i dagsläget är så att varje rektor är ansvarig för sin skola och ekonomi och det som inte är lagstadgat har många skolor idag inte råd att prioritera.

När det gäller framgångsfaktor 2 (Politiken pekar ut Livslångt läsande som ett prioriterat område) diskuterade grupperna kring att det behövs politiskt prioriterade mål för alla verksamheter, där man gör en sektorsövergripande och långsiktig handlingsplan som sträcker sig över mandatperioder. Handlingsplanen omfattar verksamheter som exempelvis BVC, förskola, skola, fritids, utbildning för vuxna, äldreboende, arbetsmarknad, MKC. Alla arbetar de med läsning och alla verksamheterna är också länkade till folkbiblioteken.

När det gäller framgångsfaktor 3 (Läsning finns dagligen på schemat) diskuterade grupperna kring att olika sorters läsning behövs på olika sätt varje dag samt att läsning stärker alla ämnen i skolan. De diskuterade även vikten av att arbeta med läsning under skoltid och att ansvaret inte ligger på enskilda individer att göra det hemma.

Det är även viktigt att eleverna får diskutera det de läser. Det är först då det leder till någonting. Det finns en risk att många elever vid "tyst läsning" enbart sitter av tiden utan att läsa texten i boken.

Det diskuterades även kring vikten av att läsning inte blir något påtvingat utan att vi arbetar med att skapa intresse för varandras läsning. Det finns bra metoder i till exempel Läsa äger med en tydlig riktning, att vi lyfter goda exempel, plockar in förebilder, att vi intresserar oss för varandras läsning, har samtal om läsning, speciellt "svårsmält" läsning, att vi skapar nya eldsjälar (till skillnad från att bygga strukturer kring de eldsjälar som finns).

Samtliga framgångsfaktorer

Ser vi till vad samtliga deltagare listade för framgångsfaktorer berörde det följande kluster/områden:

- Att politiken prioriterar och lägger resurser på arbetet med livslångt läsande.
- Samverkan mellan aktörer och olika verksamheter/förvaltningar som möter individen i det livslånga läsandet (på operativ, taktisk och strategisk nivå).
- Hur man på olika sätt arbetar med läsning (generellt).
- Hur de på olika sätt arbetar i skolan med läsning.
- Hur de på olika sätt arbetar i kommunens verksamheter med läsning.
- Vikten av att folkbibliotek finns och fortsätter finnas i varje del av kommunen samt hur de arbetar med läsning.
- Att samtliga skolor har skolbibliotek med utbildade bibliotekarier.

I tabellen på nästa sida presenteras samtliga deltagares förslag. P1-18 står för person 1-18 och F1-3 står för de tre förslag respektive deltagare gav. De tre framröstade framgångsfaktorerna är i tabellen inringade i rött.

	F1	F2	F3
P1	Samverkan mellan aktörer som möter individen i det livslånga lärandet, det livslånga läsandet.	Strategi. Övergripande gemensamt.	Håll i. Håll ut. Inte byta riktning.
P2	Böcker på många språk (aktuella).	Fokus på läsresultat i yngre åldrar. Insatser!	Barnböcker vid första besöket på BVC.
P3	Gemensam läsfrämjandeplan & arbete för skolbibliotek – folkbibliotek.	Stor satsning: alla skolor har fantastiskt skolbibliotek med utbildad skolbibliotekarie, som är öppet varje dag, hela dagen.	---
P4	Alla förskolor/ förskoleklasser arbetar med Bornholms-modellen.	Tidig screening för alla elever för att identifiera läs- och skrivsvårigheter och tidiga insatser.	Mer lättlästa böcker på bibliotek som passar olika åldrar.
P5	Alla skolor har nu skolbibliotek med heltidsanställd utbildad personal.	Med stöd av folkbiblioteken har föräldrars högläsning i hemmet ökat markant.	Den lustfyllda och "onyttiga" läsningen har fått brett genomslag och värde.
P6	Läsföreläsningar.	Bibliotek på alla skolor.	---
P7	Politiken pekar ut livslångt läsande som ett prioriterat område.	Resurser för åtgärder är tillräckliga.	I kommunen diskuteras frågan oavsett verksamhet, plats, ålder, intresse.
P8	Projektet Läsa äger tar plats för alla 6-16 år!	Elever i Botkyrka knäckte läskoden på riktigt...	Läsning som ger känsla av sammanhang.
P9	Alla barn bjuds in till biblioteken från åk6-9.	Biblioteken är trygga & välkomnande.	Alla bibliotek är kostnadsfria.

	F1	F2	F3
P10	Man når ut till alla medborgare genom en bokdag, läsningssdag i kommunen.	Kombinerade aktiviteter cykling – läsning, fotboll – läsning.	Högläsning på alla arenor även äldreomsorgen.
P11	Läsa, lära mångspråka. Bibliotek, förskolor samordnar läsa, ordlistor, språk, uppleva.	Språkutveckling i föreningslivet. -Bredda ordförrådet. -Lär dig vikten av språket.	Bokstart! Tidigt möte med språk, en framgång för hela familjen.
P12	Samverkan på ledningsnivå.	Tidiga läsinsatser.	Grundläggande läsning på modersmålet.
P13	100% skolbibliotek med utbildade bibliotekarier – Vi kan spela roll i undervisningen...	Läsa äger i hela kommunen. Eleverna slutar aldrig läsa...	Nu finns det bibliotek i varje kommunal.
P14	Läsambassadörer skapar läslust i oväntade sammanhang.	Satsningen "Läskompis" ger ökade boksamtal.	Satsning på folkbibliotek i alla delar av kommunen.
P15	En bokbuss som åker ut till alla områden.	Ett tydligt samarbete över hela kommunen när det gäller förskolor, skolor, bibliotek etc.	Resurser och tydliga satsningar på litteracitet.
P16	Skapa en läsandekultur.	Samarbete & samverkan inom & mellan verksamheter.	Kontinuitet & systematik i arbetet med läsning.
P17	Verksamheter har och arbetar med gemensamma mål.	Arbeta med läslust.	Ledning från olika verksamheter arbetar med gemensamma mål.
P18	Systematiskt arbete i fsk där alla pedagoger arbetar med högläsningen.	Framgångsrik läs- och skrivinlärning när eleverna kommer till skolan.	Från fsk till gymnasiet finns läsning på schemat varje dag.

Arketyper

Deltagarna fick diskutera kring fem olika arketyper framtagna baserat på de intervjuade i *Läsandeutredningen*: Energirika Elias, Komvuxstuderande Kassandra, Kontrollerade Kalilah, Pluggande Paul samt Sminkintresserade Sahar (se även Bilaga 2 för en utförligare beskrivning av arketyperna).

Huvuddragen i diskussionerna utifrån de olika arketyperna handlade om följande:

- Diskussion kring att **Energirika Elias** behöver aktiveras. Han gillar att vara på folkbiblioteket. Man skulle kunna koppla det till olika aktiviteter och uppmuntra till läsning utifrån hans intressen. Även diskussioner kring att folkbiblioteken skulle kunna samarbeta med exempelvis Löparakademin, så att Elias får springa och får utlopp för sin energi. Därefter kan han vara med på högläsning.
- När det gäller **Komvuxstuderande Kassandra** diskuterades det kring att folkbiblioteket har after school-aktiviteter och att de skulle kunna utvecklas så att hennes barn kan delta i läsaktiviteter samtidigt som Kassandra får tid att studera. Det kräver resurser, men eventuellt kan man samverka med andra verksamheter.

Grupperna kom även in på ämnet "kollektiv fritid", att det finns många behov och att man som småbarnsförälder är pressad. Exempel kom upp gällande utrymmet mellan konsthallen och biblioteket i Fittja – mellanrummet som beskrevs som ett slags experimentrum. Förslag kom upp på att utveckla mellanrummet, så att man skulle kunna göra mycket mer tillsammans, mycket mer kollektivt under den tiden som är efter skolan och jobbet. Då skulle det till exempel kunna vara så att man som förälder hämtar barnen efter skolan och tillsammans går dit med dem. Barnen kan finnas där i ett sammanhang. Man får närhet till mat. Man får lugn och ro med mera.

- För arketyper med hedersproblematik (Kontrollerade Kalilah) är det viktigt att säkerställa att exempelvis bokdepositioner till samt högläsning på fritidsklubben (eller liknande platser som hon besöker) finns tillgängliga. Skolbiblioteket utgör en stark länk. Även viktigt med samverkan, för att kunna nå föräldrarna, det vill säga så att familjerna tidigt när de kommit till Sverige får introduktion om rättigheter och skyldigheter samt om vad skolan gör för att motverka hedersrelaterat beteende och begränsningar av barns och ungdomars "frihet".

- Diskussion kring att det på vissa folkbibliotek finns separata studierum, vilket skulle kunna underlätta för Pluggande Paul. Samtidigt viktigt att arbeta med att han som ung känner sig bekväm med att sitta i det tysta rummet, där en blandning av människor befinner sig. Det diskuterades även kring möjligheten att skapa ett studierum speciellt för barn och ungdomar i mellan- och högstadieåldern.
- Diskussion kring att det som Sminkintresserade Sahar saknar är sådant som redan SKA finnas och erbjudas via skolbiblioteket och skolverksamheten. Hon ska introduceras till biblioteket, hon bör få lässtöd. Vikten av samarbete mellan skolbibliotek och folkbiblioteket poängterades.

Det diskuterades även kring att Sahar var nyanländ och hade begränsad kunskap om det svenska samhället och om det var möjligt att nå ut till vårdnadshavarna, vilket sågs som betydelsefullt.

Bilaga 2 – Fem arketyper från workshop 230209

Nedan presenteras fem olika arketyper som baseras på de intervjuade i *Läsandeutredningen*:

- Energirika Elias
- Komvuxstuderande Cassandra
- Kontrollerade Kalilah
- Pluggande Paul
- Sminkintresserade Sahar

Energirika Elias

”

Egentligen har jag inget speciellt att göra när jag är på biblioteket. Oftast känns det helt okej att vara där. Ibland pratar en bibliotekarie med oss, det är roligt. Men ibland känns det som att vissa äldre besökare bara blir arga på oss. Bara för att vi är där...

OM: Elias, 11 år. Går i årskurs 5.

Läser i skolan. Med klassen går de till skolbiblioteket och lånar böcker.

Elias besöker ibland folkbiblioteket med sina kompisar, men han deltar sällan i aktiviteter och lånar inte böcker där.

UTMANING: Hur skapar vi läsförbättrande aktiviteter för Elias så att vi både fångar upp hans energi och skapar aktiviteter som leder till ett läsande?

Elias är på folkbiblioteket med sina kompisar nästan varje vecka. De brukar vara där på fredagar. Ibland lånar de en dator för att kolla på klipp eller spela spel, ibland lånar de en hublet. Ibland hänger de bara och pratar, kollar på någons mobil. Ibland pratar de med någon av bibliotekarierna.

Elias har mycket energi som behöver kanaliseras till någonting att göra. Ibland kan den riktas till någonting positivt, men ibland kan den också leda till stök och stim på biblioteket.

Fritidsgården de brukade besöka har stängt och den andra ligger för långt bort. Elias har inga fasta fritidsaktiviteter. Han gillar att göra aktiviteter, men vill inte vara fastlåst till att han måste gå någonstans en bestämd tid.

Komvuxstuderande Cassandra

”

Kan man sitta här inne på biblioteket och studera? Det visste jag inte. Jag brukar inte göra det. Mina barn... När de slutar skolan, jag kan inte studera här på biblioteket. Jag är hemma med dem... Om jag har med dem här, det blir mycket spring. Men kanske de skulle kunna lyssna på saga eller pyssla en stund medan jag läser i studierummet?

OM: Cassandra, 26 år. Studerar till undersköterska på Komvux Botkyrka. Bor med man och barn (dotter som är 9 år och son som är 5 år).

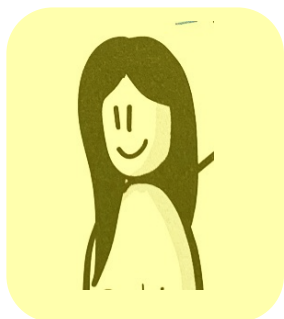
Lånar kurslitteratur på biblioteket, då hon har ont om pengar. Saknade dock kunskap om att man kan studera på biblioteket.

UTMANING: Hur kan vi stötta Cassandra i hennes studier och studiesituation? Hur kan vi stötta henne till nöjesläsning?

Kassandra studerar till Undersköterska på komvux. Hon besöker regelbundet biblioteket. Hon lånar all sin kurslitteratur på folkbiblioteket, vilket hon ser som bra för hon hade inte haft råd att köpa all litteratur. När hon är på biblioteket brukar hon även passa på att kopiera dokument hon behöver till skolan.

Hon beskriver att hon ibland besöker biblioteket med sina barn för att vara med på sagostunden och låna böcker till dem. Själv hinner Cassandra just nu inte läsa andra böcker än skollitteraturen. Hon läste jättemycket böcker under sin uppväxt i hemlandet, men nu blir det vare sig skönlitteratur på svenska eller modersmålet (hon vet inte ens om det finns böcker på hennes modersmål på biblioteket).

Kassandra saknar kunskap om att man kan sitta och studera på biblioteket. När hon hör talas om det svarar hon spontant att det vore jättebra att kunna studera på biblioteket, för där är det lugnt och hemma är det inte lika lugnt. Men eftersom hon har barn hemma är det svårt att få till möjligheten att studera på biblioteket.

Kontrollerade Kalilah

”

Jag lånade en bok från skolan, men när pappa såg den han sa den är inte bra. Den är haram. Därför jag tog den med till skolan igen nästa dag.

OM: Kalilah, 12 år. Går i årskurs 6.

Kalilahs liv är begränsat pga förtryck, vilket bryter mot mänskliga rättigheter och Barnkonventionen.

UTMANING: Hur kan vi stötta Kalilahs läsning så att hon fritt kan välja litteratur? Hur kan vi stötta henne så att hon kan besöka biblioteket eller annan plats där hon kan läsa?

Kalilah gillar att läsa. Hennes föräldrar låter henne inte gå till biblioteket i centrum, eftersom de ser att det kan finnas opassande litteratur där och hennes pappa har dessutom sett att det är många killar där och han vill inte att hon ska träffa dem. Ibland sitter Kalilah kvar en stund i skolan och läser innan hon beger sig hem.

Kalilah brukar även gå till fritidsklubben direkt efter skolan de dagar det är öppet. Det är enda sättet för henne att få vara med kompisarna efter skolan. Hennes föräldrar låter henne gå till fritidsklubben, men om hon vill göra andra aktiviteter med kompisarna säger hennes föräldrar nej. Det är meningen att Kalilah ska hjälpa till hemma och ta hand om sina tre småsyskon.

Kalilahs pappa är ganska strikt när det gäller barnen och muslimska traditioner, främst för att hans föräldrar och bröder i hemlandet ofta ligger på och ifrågasätter hans och hans frus "slapphänta uppfostran".

OM: Paul, 14 år. Går i årskurs 8. Läser mycket böcker. Bor i närheten av det lokala folkbiblioteket.

Vill höja sina betyg. Har siktet inställt på att bli läkare.

UTMANING: Hur kan vi göra så att Paul känner att biblioteket är för honom? Hur kan vi stötta honom både gällande nöjesläsning och studier?

Pluggande Paul

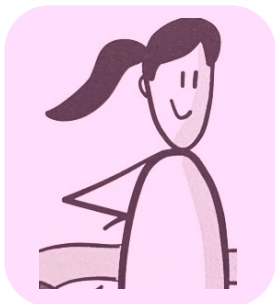
Jag vill gärna ha det tyst när jag pluggar, men i tysta rummet [på biblioteket] sitter det mest äldre personer, så det känns inte riktigt som min plats.

Paul har fyra syskon och upplever att det är svårt att få studiero hemma. Han går därför till folkbiblioteket nästan varje dag efter skolan. Ibland läser han böcker (skönlitteratur), men oftast studerar han, då hans mål är att höja sina betyg för att kunna komma in på gymnasiet. Han tycker skolan är viktig och siktar på att bli läkare.

Favoritämnen i skolan är matte och NO, men han tycker också engelska är roligt. Mycket av skönlitteraturen han läser är på engelska. Han har en bra dialog med sin skolbibliotekarie.

Någon gång har han varit med på läxhjälp på biblioteket, vilket han tyckte var bra. På biblioteket brukar han annars sitta i fåtöljen och läsa (skönlitteratur), han brukar också hoppa runt till någon ledig plats där han kan sitta och plugga. Ibland upplever han att det är svårt att fokusera. Exempelvis när de lite yngre killarna är i närheten och pratar och håller på med sina mobiler.

Han upplever inte att det finns någon naturlig plats för honom att sitta och studera på. Det finns ett tyst rum, men det används mer av gymnasie-, universitets- och vuxenstuderande. Det känns inte riktigt som att det är för honom.

Sminkintresserade Sahar

”

Ofta i skolan jag förstår inte olika ord. Det är svårt. Jag och min kompis Aisha brukar hjälpa varandra. Men ibland jag går inte till lektionen. Varför ska jag gå dit? Jag behöver inte lära mig. Jag ska jobba som makeupartist!

OM: Sahar, 15 år. Går i årskurs 9. Kom med sin familj till Sverige och Botkyrka för sju år sedan.

Hon har begränsad kunskap om svenska samhället, men det har inte någon betydelse för henne. När hon inte förstår förlitar hon sig på andras hjälp/ förklaringar. Hon och bästa kompiserna brukar hjälpas åt och förklara för varandra, men ofta vet de inte hur saker och ting förhåller sig och Sahars föräldrar kan inte heller hjälpa till.

UTMANING: Hur kan vi stärka Sahars ordförråd? Hur kan vi stötta henne att få ökad kunskap och förståelse för samhället?

Sahar går på högstadiet. Hon tycker skolan är mycket jobbig. Tråkigast är SO:n. Hon har ofta svårt att förstå olika ord och begrepp. Ibland får hon hjälp av sin kompis, ibland blir det att hon och bästa kompiserna inte går på lektionen ifråga utan de sitter och pratar smink istället.

Sahar känner inte till folkbiblioteket eller vad man kan göra där. På fritiden hänger hon ute med kompisar. Hon brukar kolla på sminkklipp på Youtube och Tiktok. Hon läser sällan böcker eller dagstidningar och hon tittar sällan på tv, men om hon gör det så tittar hon på arabisk nyhetssändning eller på någon arabisk serie tillsammans med sina systrar.

Sahar vill bli makeupartist. Hon är jätteintresserad av smink och ägnar ganska mycket tid åt att både följa andra inspiratörer och att öva själv. Hon vet dock inte hur hon ska göra för att nå sitt mål. Hon vet att det finns utbildningar man kan bekosta själv för att bli makeupartist, men det ser hon inte som möjligt alternativ för henne själv.

Bilaga 3 – Presentation för Kultur- och fritidsnämnden

Den 14 februari 2023 presenterade Splitvision Research insikter från *Läsandeutredningen* för Kultur- och fritidsnämnden i Botkyrka kommun.

De förtroendevaldas frågor och kommentarer

Flera av de förtroendevalda uttryckte efter presentationen att de är **stolta över Kultur- och fritidsförvaltningens och nämndens verksamhet**. Bland annat nämndes att det har investerats och satsats mycket på bibliotek samt att det finns gott om personal som uppmuntrar och stöttar med läsfrämjande insatser. Även det kommande biblioteksprogrammet nämndes med tillförsikt.

De förtroendevaldas diskussioner efter genomförd presentation berörde både **Läsandeutredningen/Kultur- och fritidsförvaltningens verksamheter** samt Utbildningsförvaltningens verksamheter. Några frågor/diskussioner berörde även behov av ett sektorsövergripande arbete kommunens förvaltningar emellan (gränsområdet mellan skolan, skolbiblioteken, fritidshemmen, fritidsklubbarna, fritidsgårdarna, folkbiblioteken med flera).

Exempel på diskussioner som berörde läsandeutredningen/Kultur- och fritidsförvaltningens verksamheter var om utredningen även omfattat skrivande samt vad folkbiblioteken kan bidra till i det läsfrämjande arbetet.

Exempel på diskussioner som berörde **Utbildningsförvaltningens verksamheter** var vad som är Utbildningsförvaltningens ansvar i det läsfrämjande arbetet samt om det finns en koppling mellan geografiska områden och läsförmåga. Vidare diskuterades vikten av att ha fysiska böcker för inläring och att eleverna i vissa skolor inte har personliga läromedel som de kan ta med sig hem. Det diskuterades även kring att många elever i de lägre klasserna har diagnoser, vilket kräver mycket resurser och de kom även in på vikten av det läsfrämjande och språkutvecklande arbetet för elever med kognitiva funktionsvariationer.

Exempel på diskussioner som berörde **gränsområdet mellan kommunens förvaltningar** var vikten av att det finns läxhjälp både på bibliotek samt fritidsklubbar och fritidsgårdar samt att det framöver vore intressant att följa upp hur föräldrainvolvering påverkar elevernas utbildningsresultat. Även gällande det sektorsövergripande arbetet kom diskussionen åter in på kognitiva funktionsvariationer och det diskuterades bland annat kring hur skol- och folkbiblioteken kan stödja elever med kognitiva funktionsvariationer i det läsfrämjande arbetet (diskussionerna omfattade både koncentrationssvårigheter, dyslexi och andra diagnoser).

Bilaga 4 – Presentation för biblioteksmedarbetare

Den 15 februari 2023 presenterade Splitvision Research insikter från *Läsandeutredningen* för medarbetarna på folkbiblioteken i Botkyrka.

Huvuddragen i medarbetarnas diskussion efter presentationen var:

- **Hur nå ut till ungdomar som inte läser?**

Intressant att få reda på varför ungdomar som inte läser inte läser. Diskussion kring hur man når ut till dessa ungdomar.

- **Arbeta med att väcka läslusten hos föräldrarna**

Medarbetarna diskuterade kring vikten av att arbeta med att väcka läslusten hos föräldrar som i sin tur kan inspirera sina barn till läsning. Exempelvis nämndes att aktiviteter som väcker läslusten på modersmålet i sin förlängning kan leda till läsning på svenska.

- **Sett någon effekt av extra svenska-timme i skolan?**

Diskussion kring om det märkts av någon effekt av att det i skolan för tio år sedan lades in en extra timme i ämnet svenska som skulle gå till läsning.

- **Utbildning till fritidspersonal**

Fritidspersonal borde få ta del av *Läsandeutredningens* insikter. De borde också få utbildning i läsning/högläsande, bli "personer som läser".

- **Biblioteksmedarbetare kan stötta andra tjänstepersoner i högläsning**

Medarbetarna diskuterade även kring att alla tjänstepersoner inte är bekväma med att läsa/diskutera läsning och att de behöver stärkas i detta.

En av bibliotekarierna beskrev även ett gott exempel, där de i Fittja börjat föreläsa om läsning för förskolepedagoger. Enligt beskrivningen krävdes det inte mycket resurser. En bibliotekarie föreläste för 20 pedagoger som sedan i sin tur kan läsa på avdelningarna. Pedagogerna är också de som lättast når ut till och har möjlighet att påverka föräldrarna.

- **Mer samverkan med skolan önskvärd**

Diskussion kring önskad samverkan med skolan/Utbildningsförvaltningen. Exempel med Barnboksdagarna, där initiala tanken var att nå pedagoger, men det blev inte så och satsningen kom därför att riktas mer gentemot barnen.

- **Prioriterad samverkan**

Diskussion kring att samverkan med andra verksamheter inte ska vara valfri utan det ska komma från ledningen att det prioriteras (exemplet Fittja).

- **Samverkan görs, men behöver taktas bättre**
Det framkom en frustration, där medarbetarna lyfte att de gör mycket läsfrämjande aktiviteter och att de på olika sätt försöker nå ut till andra samverkansaktörer för att tillsammans kunna nå än längre i det läsfrämjande arbetet och de diskuterade kring om de behöver ändra sitt erbjudande/koncept.

Baserat på det som vi på Splitvision Research har fått beskrivet i intervjuerna så har folkbiblioteken ett bra utbud och de gör ett bra läsfrämjande arbete, det är inte fel på konceptet. Däremot behöver de olika förvaltningarna takta varandras samverkanserbjudanden bättre.

En barriär som det diskuterades kring var även Utbildningsförvaltningens struktur, där enskilda rektorer och lärare har ansvaret för den pedagogiska verksamheten och det läsfrämjande arbetet på skolan, där de blir nyckelbärare/gatekeepers.

- **Fråga om tidsperspektiv i Läsandeutredningen**
En fråga ställdes om *Läsandeutredningen* omfattat tidsperspektiv, exempelvis om de äldre som intervjuats haft en tillbakablick kring hur de nyttjade biblioteket och om det blivit skillnad. I intervjuerna har vi på Splitvision Research ställt frågor runt hur det var när de läste som barn, men vi har inte satt det i relation till förändring.

- **Fråga om klassperspektiv i Läsandeutredningen**
Fråga om utredningen omfattat klassperspektiv och maktförhållanden. Det diskuterades kring att läsa är "en lyx". Även diskussion kring klassperspektiv i förhållande till fritidsgårdarna och deras rum. Det svar vi kan ge nu, i samband med denna sammanställning, är att makt och klass finns med genomgående som ett filter i vår analys. Ett syfte med insikt #7 är att lyfta det strukturella kapitalet som finns.
- **Behov av fakta**
Generell diskussion kring behov av fakta istället för att gissa eller "prata om att det var bättre förr".
- **Intressant utredning**
 - Roligt med en sammansatt komplex utredning och intressant metod med rörligt sökarljus.
 - Bra att använda utredningen när vi på folkbiblioteken ska försöka nå ut till rektorer och pedagoger.